

Mit látnak a felnőttek?

Szülői és kisgyermeknevelői tapasztalatok a bölcsődés gyermekek digitális eszközhasználatáról

Bencsikné Molnár Réka¹ – Orbán Dóra²

Absztrakt:

A digitális technológia terjedése napjaink egyik legjelentősebb társadalmi folyamata, amelynek hatása már a bölcsődés korosztály esetében is érzékelhető. A kutatásunk kiindulópontját képező gyakorlati tapasztalataink rámutattak arra, hogy a 0–3 éves gyermekek digitális eszközhasználatára egyre sürgetőbb szakmai és társadalmi figyelmet igénylő, összetett és sokrétű jelenség. Jelen kutatás célja az volt, hogy feltárja az Újbudai Bölcsődei Intézményekbe járó gyermekek digitális eszközhasználatához kapcsolódó szülői tapasztalatokat, nézeteket és attitűdöket, valamint a kisgyermeknevelők bölcsődeinkbe járó gyermekek digitális eszközhasználatával kapcsolatosan szerzett szakmai tapasztalatait és megfigyeléseit. A vizsgálat kevert módszertani megközelítésen alapult: a szülők körében kérdőíves felmérés, míg a kisgyermeknevelők körében fókuszcsoporthoz tartozó interjúk készültek. Az elemzési folyamat a megalapozott elmélet (Grounded Theory) módszertani keretében, Glaser (1992) kódolási logikáját követve az Atlas.ti szoftver alkalmazásával történt. Elemzésünk nem a két vizsgált csoport – szülők és kisgyermeknevelők – nézeteinek összehasonlítására törekedett, hanem arra, hogy eltérő perspektívák mentén árnyaltabb képet nyújtson a kisgyermekkor (0–3 éves) digitális eszközhasználat megjelenési formáiról, a mögöttes szülői és kisgyermeknevelői attitűdökről, valamint a mindennapi gyakorlatban jelentkező kihívásokról és dilemmákról. Eredményeink azt mutatják, hogy a bölcsődés korú gyermekek digitális eszközhasználatára már egészen korai életkorban megjelenik, elsősorban passzív tartalomfogyasztás formájában és leginkább képernyőalapú vizuális élményekhez kötődik. Eredményeink rávilágítanak a kisgyermekkor digitális eszközhasználat összetett, ambivalens megítélésére, és a tudatos, szülői kontrollal kísért használat fontosságára. Kutatásunk hozzájárulhat a korai életszakaszban történő digitális eszközhasználat mélyebb megértéséhez és a szakmai diskurzus gazdagításához.

¹ Újbudai Bölcsődei Intézmények; bencsik.m.reka@gmail.com;

² Újbudai Bölcsődei Intézmények; orbadora2003@gmail.com;

Kulcsszavak:

bölcsődés korú gyermekek digitális eszközhasználata, szülői attitűdök, kisgyermeknevelők szakmai tapasztalata, megalapozott elmélet, kvalitatív tartalomelemzés

Bevezetés

A bölcsődei tapasztalataink azt mutatják, hogy már a bölcsődés korú gyerekek is kapcsolatba kerülnek különféle digitális eszközökkel – akár úgy, hogy ők maguk használják azokat, akár csak megfigyelőként vannak jelen. Ez a jelenség fontos kérdéseket vet fel: milyen hatással lehet a korai fejlődésükre, és milyen új kihívásokat jelent mindez a szülők és a kisgyermeknevelők számára? Témaválasztásunkat³ az indokolja, hogy a saját intézményi tapasztalataink szerint is egyre gyakoribb jelenség, hogy a bölcsődés korosztályból is van olyan gyermek, aki már a digitális eszközhasználat következményeit hordozza magán. A bölcsődéinkben a gyermekek körében is megfigyelhető a digitális eszközökhöz, valamint tartalmakhoz való kötődés, amely új kihívásokat jelent a bölcsődéinkben dolgozó kisgyermeknevelők számára a gondozó-nevelőmunka során. Ezek a megfigyelések és tapasztalatok tették a témát különösen aktuálissá és izgalmassá a számunkra.

A 0–3 éves korosztály digitális eszközhasználatáról rendelkezésre álló kutatások mind hazai, mind nemzetközi viszonylatban korlátozottak, különösen a kvalitatív jellegű vizsgálatok terén. A hazai felmérések, mint például a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság (2018) vagy a Digitális Honfoglalás projekt (2017), elsősorban kvantitatív, kérdőíves adatgyűjtésre építettek, és főként szülői bevallás alapján a digitális eszközhasználat gyakoriságát, időtartamát és fogyasztott tartalmak típusait vizsgálták. Nemzetközi szinten is ritkán fókuszálnak kizárólag a bölcsődés korú gyermekekre, a vizsgálatok többsége a 0–5 éves korosztályt öleli fel, így a bölcsődés korú (0–3 éves) gyermekekkel foglalkozó, különösen a pedagógusok tapasztalatait feltáró kvalitatív eredmények továbbra is hiányosak. Jelen kutatás újszerűsége abban ragadható meg, hogy a témát kevert módszertani megközelítéssel vizsgálja, és egyidejűleg jeleníti meg a szülők és a kisgyermeknevelők nézőpontját: a szülők körében kérdőíves adatgyűjtést, a kisgyermeknevelők körében fókuszcsoportos interjúkat végeztünk. A kutatás fókusza a kisgyermekek közvetlen környezetében dolgozó szakemberek és a családok szubjektív tapasztalatainak, attitűdjeinek a megismerése, amelyek meghatározzák a digitális eszközhasználat kereteit és módját a korai életkorban. A két adatforrás együttes elemzése hozzájárul a jelenség komplexebb értelmezéséhez, és lehetőséget teremt a családok és pedagógusok nézőpontjainak összevetésére.

³ A kutatás az Újbudai Bölcsődei Intézmények intézményvezetőjének, Unger Katalinn megbízásából készült.

További célunk, hogy árnyaltabb képet kapjunk az intézményünk 10 bölcsődéjébe járó bölcsődés gyermekek digitális eszközhasználati szokásairól, a digitális eszközhasználat gyermekekre gyakorolt hatásairól, valamint a szülők hozzáállásáról e jelenséggel kapcsolatban, hozzájárulva ezzel a téma mélyebb megértéséhez és szakmai diskurzusához.

A kutatás eredményei gyakorlati szempontból is relevánsak, elősegíthetik a témában a kisgyermeknevelők közötti szakmai párbeszéd elmélyülését, a tapasztalatok megosztását és a közös szakmai gondolkodást. Mindez hozzájárulhat a digitális eszközhasználat korai életkorban betöltött szerepének árnyaltabb megértéséhez.

A bölcsődés korú (0–3 éves) gyermekek digitális eszközhasználatára – kutatások, hazai és nemzetközi ajánlások, irányelvek

Elméleti keret és kulcsfogalmak

A kutatásunkban a bölcsődés korú gyermekek digitális eszközhasználatának vizsgálata során elengedhetetlen volt a kulcsfogalmak meghatározása. A digitális eszközhasználat olyan fogalomként értelmezhető, amely magában foglal minden olyan tevékenységet, amely során a gyermek képernyőalapú eszközzel – például okostelefonnal, tablettel, televízióval vagy számítógéppel – kerül kapcsolatba (Canadian Paediatric Society, 2019; Radesky et al., 2020).

A képernyőidő (screen time) a képernyőalapú eszközökkel töltött idő mennyiségét jelöli (World Health Organization, 2019).

Passzív képernyőhasználat alatt azon tevékenységek értendők, amelyek során a gyermek kizárólag befogadó szerepet tölt be, és nem lép interakcióba a tartalommal, ilyenek például a televíziós tartalmak vagy videók nézése. Az aktív képernyőhasználat ezzel szemben interaktív tevékenységet jelent: a gyermek közvetlenül befolyásolja a digitális tartalmat. Aktív médiafogyasztás például, amikor a gyermek érintőképernyős eszközön tárgyakat mozgat, hangokra reagál, vagy feladatokat old meg. Ide sorolható továbbá az is, amikor egyszerű fejlesztő játékokkal játszik (például forma- vagy szín párosítás), illetve amikor a szülővel közösen digitális tartalmat fogyaszt, például kérdésekre válaszol, megnevez tárgyakat, vagy együtt értelmezik a látottakat (Barr & Linebarger, 2017).

Nemzetközi és hazai ajánlások és irányelvek

A nemzetközi és hazai szakmai ajánlások egyértelmű konszenzust mutatnak a legkisebnek a képernyőidő minimalizálása és a szülői jelenlét fontossága tekintetében.

A WHO (World Health Organization, 2019) ajánlás szerint a kétévesnél fiatalabb gyermekek számára a képernyőidő semmilyen formája nem java-

solt, kivéve a közvetlen szociális kapcsolattartást szolgáló videóhívásokat. A 2–4 éves korcsoport esetében legfeljebb napi egy óra szülői vagy felnőtt felügyelet mellett történő képernyőhasználat engedhető meg, ugyanakkor a WHO szerint ennél kevesebb időtartam lenne még kedvezőbb. Az ajánlás jelzi annak fontosságát is, hogy mennyi időt tölt egy kisgyerek a képernyő előtt, hogy mit néz, milyen helyzetben, és kinek a társaságában – ezek mind hatással vannak a kisgyermek fejlődésére és közérzetére.⁴

Az Amerikai Gyermekgyógyászati Akadémia ajánlása szerint a 18–24 hónaposnál fiatalabb gyerekek számára nem javasolt a digitális eszközök használata (kivéve, ha videótelefonálnak pl. a nagyszülőkkel). 2 és 5 éves kor között legfeljebb napi egy óra képernyőidő javasolt és fontos, hogy ebben az egy órában a szülő legyen jelen, nézze együtt a tartalmat a gyermekkel, és beszélgessenek róla. A szülő mindig nézze meg előre azt a digitális tartalmat, amit nézni fog a gyermeke, gondoskodva arról, hogy azok életkornak megfelelőek legyenek, és ne tartalmazzanak erőszakos vagy gyorsan váltakozó vizuális ingereket, amelyek megterhelhetik a kisgyermek idegrendszeri fejlődését. Fontos, hogy ne csak a képernyő legyen a kisgyermek megnyugtatójának eszköze – ha ilyen célból használja a gyermek a digitális eszközt, ez gátolhatja az önálló érzelemszabályozási mechanizmusok kialakulását. Továbbá fontos, hogy legyenek „képernyőmentes” időszakok és tevékenységek (pl. közös játék, étkezés, meseolvasás), amelyek során a gyermek és a szülő kizárólag egymásra figyel, támogatva ezzel a pozitív szülő-gyermek kapcsolatot és a harmonikus fejlődést (AAP Council on Communications and Media, 2016). Ezeket az irányelveket 2022 júliusában ismételten megerősítették.

A 0–4 éves életkor kiemelten érzékeny időszak az érzelmi kötődés, a biztonságos kapcsolatok kialakulása és a valós interakciókon alapuló tapasztalatszerzés szempontjából. A Bethesda Gyermekkórház a legújabb kampányában arra hívja fel a figyelmet, hogy a 0–4 éves kor arról szól, hogy a gyerekek élő kapcsolatokon, közös élményeken keresztül tanuljanak, és ne a digitális képernyőkön keresztül. Így fogalmaz Dr. Nagy Péter gyermek- és ifjúságpszichiáter, a Bethesda Gyermekkórház képernyőidő-csökkentő programjának szakmai vezetője: „A képernyők használata ma már természetes része az életünknek, de a legkisebbek számára a valós kapcsolódások, az élő beszéd, a testi közelség, a figyelem a legfontosabbak. Nem véletlen, hogy a hazai szakmai állásfoglalás is egyértelműen kimondja: hároméves kor alatt nincs helye képernyőidőnek – még »oktatási céllal« sem. Ehelyett a szülők jelenlétére van szükség, még akkor is, ha ez a mai világban óriási kihívás (Bethesda Gyermekkórház, 2024. p. 4).”⁵ A Bethesda Gyermekkórház e-bookja, amely 2024-ben jelent meg 38 offline tippet ad, amelyek igazi közös

⁴ <https://www.who.int/news-room/detail/24-04-2019-to-grow-up-healthy-children-need-to-sit-less-and-play-more> Utolsó letöltés: 2025.09.22.

⁵ Bethesda Gyermekkórház (2024). Képernyő helyett kapcsolat! 30+8 ötlet 0–4 éves korú gyermekek szüleinek az offline gyermekkorhoz.

élményeket, sok nevetést, nyugalmat és fejlődési lehetőséget kínálnak a legkisebb korosztálynak a képernyő helyett. Hitvallásuk, hogy nem a tökéletes szülő a cél, hanem a jelenlévő.

Nemzetközi kutatások

Jenny S. Radeskynak és munkatársainak a kutatásai rámutatnak, hogy nem csupán a képernyőidő hossza számít, hanem az is, hogy a gyermek egyedül vagy szülővel közösen használja-e az eszközt, milyen típusú tartalmat fogyaszt, valamint milyen kontextusban és környezetben történik a használat. Hangsúlyozzák, hogy a szülői jelenlét, a közös interakció és a tartalom minősége alapvetően befolyásolja például a figyelem, nyelvi készségek, érzelmszabályozás és szociális kompetenciák alakulását. Eredményeik szerint a digitális eszközhasználat hatásai függnek a használat módjától, a gyermek életkorától, az eszköz típusától és a szülői jelenlét mértékétől (Radesky et al., 2020; 2022). Morawskának és munkatársainak (2023) tanulmánya is arra hívja fel a figyelmet, hogy a kisgyermekek digitális eszközhasználatának hatása nem csupán a képernyőidő mennyiségétől függ, hanem nagyban múlik a szülői jelenléten és aktív részvételen. Kiemelik a szülői példamutatást, amely során a felnőttek saját képernyőhasználatának tudatos kontrollja mintaként szolgál a gyermek számára. Emellett hangsúlyozzák a közös eszközhasználatot, amikor is a szülők aktívan bevonódnak a gyermek digitális tevékenységeibe, például kérdésekre válaszolnak, tartalmat értelmeznek, ezek elősegítik a nyelvi, kognitív és szociális fejlődést. Fontosnak tartják a képernyőmentes időszakok és helyzetek kialakítását, a közös étkezések, meseolvasás, játék és szabad interakció időszakai fontosak a gyermek érzelmi kötődésének és önszabályozási készségeinek támogatásában. Továbbá felhívják a figyelmet arra, hogy a szülőknek előre érdemes áttekinteni a digitális tartalmat, hogy az életkornak megfelelő legyen. Morawska és munkatársai rámutatnak arra, hogy ezek az elemek együtt képezik a hatékony szülői részvételi keretet. A UNICEF Childhood in a Digital World (2025) jelentése ezen felismeréseket támasztja alá. A jelentés nagyszabású, globális adatokon alapul, amelyek többek között a Disrupting Harm projekt és az EU Kids Online 2020 felmérés adatait dolgozták fel. Elemzésük szerint a gyermekek digitális élményei lehetnek pozitívak, például a készségek fejlesztése vagy az interaktív tanulás terén, de negatív hatásokkal is járhatnak, például online zaklatás vagy káros tartalmak esetén. A jelentés kiemeli, hogy a képernyőidő önmagában nem magyarázza a digitális eszközhasználat hatásait: a fogyasztott tartalom, a digitális eszközhasználat környezete és a gyermek aktív bevonódása, valamint a szülői jelenlét legalább ugyanolyan fontos tényezők (UNICEF, 2025).

A két kutatás eredményeiből és az UNICEF Childhood in a Digital World (2025) jelentéséből egyértelmű konszenzus rajzolódik ki: a kisgyermekek digitális eszközhasználatára nem csupán a képernyőidő hosszától függ, hanem döntő mértékben a szülői jelenléttől, aktív részvételtől és a tartalom minőség-

gétől. Ezek az eredmények megerősítik a korábban bemutatott nemzetközi irányelvek – a WHO és az AAP – hangsúlyát is a minőségi interakciók és a tudatos szülői jelenlét vonatkozásában.

Hazai kutatások

Magyarországon viszonylag kevés kutatás készült arról, hogyan használják a bölcsődés korú gyerekek a digitális eszközöket, azonban egyre több vizsgálat foglalkozik már azzal, hogy feltérképezze a legkisebb korosztály digitális eszközhasználati szokásait. A Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság (2018) a 0–3 éves korosztály médiahasználati szokásait vizsgálta egy online és részben offline kérdőíves felmérés keretében. A kutatás célja az volt, hogy felmérje a legkisebb korosztály televízió- és internethasználati szokásait, valamint az általuk kedvelt tartalmakat. Az 1087 válaszon alapuló felmérés eredményei azt mutatják, hogy a szülők közel egynegyede túl fiatalnak tartja gyermekét a képernyő előtti időtöltéshez. Azokban a családokban, ahol mégis megengedett a képernyőhasználat, elsősorban a reggeli órákban alkalmazzák, jellemzően napi 30 percre korlátozva. A három év alatti gyermekek elsősorban okostelefonon keresztül találkoznak az internettel, de sok szülő ebben az esetben is korainak ítéli meg az internetes tartalmakkal való ismerkedést. Azok a szülők, akik támogatóan viszonyulnak a digitális eszközökhöz, leginkább azok fejlesztő hatásait – például a szókincs bővítését vagy az idegen nyelvvel való ismerkedést – emelik ki. Ugyanakkor a válaszadók többsége hangsúlyozta a szülői szerep és jelenlét fontosságát (Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság, 2018). Az ELTE Természettudományi Kar Etológia Tanszékén működő Alfa Generáció Labor 2016-ban alakult azzal a céllal, hogy feltérképezze, milyen hatást gyakorolnak a digitális eszközök – például az okostelefonok és tabletek – a 2010 után született gyermekek, vagyis az alfa generáció életére. A labor munkáját egy interdiszciplináris csapat végzi, amelyben pszichológusok, biológusok és informatikusok dolgoznak együtt. Kutatásaik elsősorban fejlődéslélektani szempontokra összpontosítanak, különösen arra, hogyan befolyásolja a digitális eszközhasználat a figyelmet, az érzelmek szabályozását és a szociális készségeket. A labor tevékenysége nemcsak tudományos vizsgálatokra terjed ki: a kutatások eredményeire építve gyermekbarát mobilalkalmazásokat is fejlesztettek. A labor által létrehozott Alfi applikáció célja, hogy csökkentse a digitális eszközhasználat káros hatásait, miközben elősegíti a digitális eszközök tudatos, pozitív irányú felhasználását a kisgyermekek körében. Az Alfi mobilapplikáció egyik központi célkitűzése, hogy a mobil- és táblagéphasználat közösségépítő szerepet töltsön be a családok életében, interaktív, közös tevékenységeken alapuló játékokat kínál, valamint támogatja az online és offline élet közötti egyensúly kialakítását is (Liszkai-Peres & Konok, 2022). 2019-ben a Neteducatio szakmai délutánt szervezett, hogy a 21. századi kisgyermeknevelés kihívásaira keresse a választ. A rendezvényen bemutatták többek között a Józsefvárosi Egyesített Bölcsődékben Koscsóné Kolkopf Judit vezetésével el-

indult Digitális honfoglalás projekt eredményeit, amely feltárta, hogy már a bölcsődés korú gyermekek is rendszeresen használnak digitális eszközöket. A kutatás eredményei azt mutatják, hogy a 0-12 hónapos kisgyermekek is egyre gyakrabban kapnak digitális eszközt a kezükbe, 3 éves kor fölött pedig szinte minden gyerek használ valamilyen IKT-eszközt (tablet, okostelefon, laptop). A használat leginkább reggel és este történik, jellemzően azért, hogy a szülők lekössék, vagy megnyugtassák a gyermeket. A kicsik gyakran önállóan is képesek videókat nézni, játszani, sőt tartalmat letölteni, miközben a szülők tizede nem alkalmaz semmilyen szülői felügyeleti eszközt vagy tudatos nevelési elvet a digitális eszközhasználat terén.⁶ Farkas, Schreindorfer, Szabó, Varga és Rausch (2021) kutatásában a bölcsődés korú gyerekek és családjaik digitális eszközhasználati szokásait tárták fel. A kutatás során papír alapú kérdőív segítségével 234 olyan szülőt kérdeztek meg, akik bölcsődés korú gyermeket nevelnek. A mintába különböző településtípusokról választottak bölcsődéket, így voltak közöttük fővárosi, megyeszékhelyi, nagyvárosi és kisvárosi bölcsődék is. Eredményeik azt mutatták, hogy a bölcsődés korosztály jelentős része találkozik és aktívan használ digitális eszközöket, azonban ezek használata elsősorban a szülők jelenlétében zajlik.

Mindezek a hazai és nemzetközi kutatások, ajánlások és irányelvek rávilágítanak arra, hogy a bölcsődés korú gyermekek digitális eszközhasználatára összetett és soktényezős jelenség, amelyben a szülők és a pedagógusok szerepe meghatározó.

Kutatási kérdések és kapcsolódó vizsgálati eszközök

Az 1. táblázat a kutatás során vizsgált kérdéseket rendszerezi, valamint áttekintést nyújt arról, hogy az egyes kutatási kérdésekhez a szülői kérdőív mely tételei, illetve a fókuszcsoporthoz tartozó interjúk mely kérdései kapcsolódnak.

1. táblázat

Kutatási kérdések és vizsgálati eszközök

1. Az Újbudai Bölcsődei Intézményekbe járó gyermekeknek milyen digitális eszközhasználati szokásaik vannak?

Módszer: Szülői kérdőív

- Milyen digitális eszközök találhatók otthonukban? (Laptop/Asztali számítógép/Okostelefon/Tablet/Televízió/Okostv/Játékkonzol/Egyéb)
- Előfordul, hogy gyermeke digitális eszközt kér Öntől?
- Mennyi idősen korábban használt először a gyermeke digitális eszközt?
- Kérem, írja le, milyen digitális eszközt használt és milyen tartalmat fogyasztott legelőször a gyermeke?
- Manapság milyen típusú digitális eszközöket használ a gyermeke? (akár passzívan- pl. nézi, más használja) (Tablet/Okostelefon/Számítógép/Okostv/Televízió/Laptop)

⁶ <https://moderniskola.hu/2019/02/digitalis-honfoglalas-es-enekszo-a-bolcsodeben/>

- Melyik eszközt használja a gyermeke a leggyakrabban? (Tablet/Okostelefon/Számítógép/Okostv/Televízió/Laptop)
- Átlagosan mennyi időt tölt gyermeke ezek használatával a bölcsődei hétköznapiakon (megszakítás nélkül)? (0 perc/Kevesebb mint 15 perc/15-30 perc/30-60 perc/60-90 perc/90 percnél több)
- Átlagosan mennyi időt tölt a gyermeke különféle digitális eszközök használatával összesen, megszakításokkal együtt a bölcsődei hétköznapiakon?
- Átlagosan mennyi időt tölt a gyermeke a hétvégén ezekkel az eszközökkel (megszakítás nélkül)? (0 perc/Kevesebb mint 15 perc/15-30 perc/30-60 perc/60-90 perc/90 percnél több)
- Átlagosan mennyi időt tölt a gyermeke hétvégén különféle digitális eszközök használatával összesen, megszakításokkal együtt?
- Milyen típusú tartalmakat fogyaszt/néz/használ a gyermeke? (Rajzfilmek/ Zene/gyermekdalok hallgatása/Interaktív mesehallgatás/ Oktató alkalmazások/Digitális játékok/ Videóhívás rokonokkal/ismerősökkel/Nyugtató zene/ fehér zaj/Egyéb)
- Kérem, írja le részletesen és nevezze meg, milyen tartalmakat néz a gyermeke (pl. mese csatorna, mese cím, oktató alkalmazás neve, digitális játék neve stb.)(pl. YouTube Kids, Bogyó és Babóca, Pocoyo, Fisher-Price alkalmazás stb.)!
- Hogyan szokott elindulni gyermeke digitális eszközhasználat? Ki szokta kezdeményezni?
- Hozzáfér-e a gyermeke digitális eszközökhöz?

Módszer: *Fókuszcsoporthoz interjú*

- Családlátogatás alkalmával szokott-e szóba kerülni a gyermekek otthoni digitális eszközhasználat? Ha igen, milyen formában, milyen attitűddel beszélnek erről a szülők?
- Tudnak példát mondani arra, hogy milyen típusú digitális eszközöket használnak a gyermekek otthon? Milyen tartalmakat néznek, hallgatnak a gyerekek ezeken keresztül?

2. Hogyan vélekednek a szülők a korai digitális eszközhasználatról?

Módszer: *Szülői kérdőív*

- Használ-e valamilyen szabályt a digitális eszközök használata kapcsán? (Nem használok/Időkorlát/Tartalmi szűrés/Digitális eszközök közös használata (pl. közös mesénézés)/"Digitális detox" időszakok („Digitális detox” pl. mesénézés nélküli vacsora-raidő, képernyőmentes délután)/Egyéb)
- Mennyire következetesen tartja be az Ön által meghatározott szabályokat gyermeke digitális eszközhasználatával kapcsolatban? (Egyáltalán nem következetesen/Többnyire nem következetesen/Részben következetesen/Többnyire következetesen/Teljes mértékben következetesen)
- Mit gondol a kisgyermek digitális eszközhasználatáról? (Teljesen károsnak tartom/ Inkább káros, mint hasznos/Nem tudom eldönteni/Inkább hasznos, ha tudatosan van használva/Teljesen hasznosnak tartom, ha tudatosan és életkornak megfelelően történik a használat)
- Tart-e attól, hogy a digitális eszközhasználat kedvezőtlen hatással van gyermeke fejlődésére (pl. figyelem, beszéd, alvás, mozgás)? (Igen, nagyon/Igen, valamennyire/Nem igazán/Egyáltalán nem/Nem gondolkodtam még ezen)
- Tájékozódott-e valamilyen forrásból (pl. szakirodalom, cikkek, védőnői tanácsadás, közösségi média) a digitális eszközhasználat kisgyermekkori hatásairól?(Igen/Nem/Nem emlékszem)
- Ha igen, milyen forrásokból szokott tájékozódni? (Internetes cikkek/Közösségi média/ Könyv, szakirodalom/Szakember (Védőnő, gyermekorvos, pszichológus, stb.)/Barátok, ismerősök/Egyéb)

Módszer: *Fókuszcsoporthoz tartozó interjúk*

- Tapasztalataik szerint a szülők mennyire nyitottak arra, hogy beszéljenek gyermekük digitális eszközhasználatáról? Milyen visszajelzéseket kapnak ezzel kapcsolatban?
- Hogyan viszonyulnak a szülők a digitális eszközhasználat kérdéséhez? Volt már olyan alkalom, például szülőcsoportos megbeszélés, ahol ez a téma előkerült? Milyen reakciókat tapasztaltak?

3. Milyen nevelési célokat társítanak a szülők az eszközhasználatához?

Módszer: *Szülői kérdőív*

- Milyen helyzetekben kerül elő a digitális eszköz a gyermek számára? (Szórakoztatás/ Nyugtató/figyelemelterelés/Étkezés közben/Utazás során/Altatáshoz/Tanulási célból/Közös családi tevékenységként/Lefoglalás, szükségem van egy kis időre (házimunka, pihenés, ügyintézés, home office)/Más gyermekek is használják/Egyéb)

Módszer: *Fókuszcsoporthoz tartozó interjúk*

- Tapasztalják-e, hogy a gyermek érkezéskor vagy távozáskor digitális eszközt tart a kezében? Előfordul-e, hogy a szülő ilyen helyzetben eszközt ad a gyermeknek (pl. megnyugtató, leköttetés céljából)?

4. Milyen fejlődésbeli, viselkedésbeli és érzelmi jeleket tapasztalnak a szülők és a kisgyermeknevelők, amelyek összefüggésbe hozhatók a digitális eszközhasználattal?

Módszer: *Szülői kérdőív*

- Milyen pozitív tapasztalatai vannak gyermeke digitális eszközhasználatával kapcsolatban?
- Milyen esetleges negatív hatásokat tapasztal gyermeke digitális eszközhasználatával kapcsolatban?

Módszer: *Fókuszcsoporthoz tartozó interjúk*

- Észlelnek-e különbséget a gyermekek viselkedésében, figyelmében, játékában attól függően, hogy milyen mértékben használnak digitális eszközöket otthon? Tudnak konkrét példát mondani?

5. Milyen hatásait tapasztalják a kisgyermeknevelők a digitális eszközhasználatnak a gondozó-nevelőmunka során?

Módszer: *Fókuszcsoporthoz tartozó interjúk*

- Szoktak-e a gyermekek mesélni arról, hogy otthon milyen meséket néznek, milyen médiatartalmakkal találkoznak? Megjelennek-e ezek a játékaikban vagy kommunikációjukban?

6. A kisgyermeknevelők milyen álláspontot képviselnek a digitális eszközhasználattal kapcsolatban?

Módszer: *Fókuszcsoporthoz tartozó interjúk*

- Önök, mint kisgyermeknevelők, hogyan vélekednek a digitális eszközhasználatról a 0–3 éves korosztály esetében? Milyen előnyöket vagy kockázatokat látnak?
- Milyen információkat, támogatást tartanak fontosnak a szülők számára ebben a témában? Önök szerint milyen szempontokat lenne érdemes hangsúlyozni a digitális eszközhasználattal kapcsolatban?

Kutatási paradigma és a kutatás módszerei, eszközei

Kutatásunk kevert módszertani megközelítésen alapul, melynek keretében a kisgyermeknevelők körében fókuszcsoporthoz tartozó interjúkat, míg a szülők körében kérdőíves felmérést végeztünk. A kevert módszertan alkalmazott típusa az összetartó párhuzamos felépítés volt, melynek lényege, hogy a kvantitatív és kvalitatív adatgyűjtés és elemzés egymástól függetlenül, de párhuzamosan zajlott. Ennek megfelelően a két módszer egyikét sem használtuk inputként a másikhoz, az adatgyűjtés és feldolgozás időben egyidejű, de módszertanilag elkülönített módon történt (Király, Dén-Nagy, Géring & Nagy, 2014). A félig strukturált fókuszcsoporthoz tartozó interjú előre összeállított kérdések alapján zajlott, ugyanakkor lehetőség nyílt arra, hogy egyrészt a kisgyermeknevelők szabadon megosszák a gondolataikat, másrészt a felmerült témákat közösen megvitassuk.

A módszertani választást az indokolta, hogy kutatásunk célja komplex és több perspektívát igénylő jelenség feltárása volt, amelyhez a szülők véleményének kvantitatív, strukturált formában való megismerése, valamint a kisgyermeknevelők szakmai tapasztalatainak kvalitatív, mélyebb megértése egyaránt szükséges volt.

A párhuzamos alkalmazás ezen túlmenően időhatékony megoldást kínált és biztosította, hogy a két vizsgált csoport nézőpontjai azonos időszakban kerüljenek rögzítésre. Fontos kiemelni azonban, hogy a kutatásunk két különböző csoport – a kisgyermeknevelők és a szülők – nézőpontjait tükrözi, az adatok eltérő tapasztalati háttérből származnak. Kutatásunknak célja, hogy a tőlük származó információk egymást kiegészítve járuljanak hozzá a vizsgált jelenség sokoldalú és mélyebb értelmezéséhez.

A fókuszcsoporthoz tartozó interjúk során kiemelten fontos volt a kutatásetikai alapelvek betartása (Bloor et al., 2002; Vicsek, 2006; Klenke, 2008):

- Az alanyok részletes tájékoztatása: A kisgyermeknevelőket tájékoztattuk a kutatás témájáról, a kutatás céljáról, a fókuszcsoporthoz tartozó interjú menetéről és a diktafon használatáról. A kisgyermeknevelők egy adatkezelési nyilatkozatban járultak hozzá adataik kezeléséhez.
- A fókuszcsoporthoz tartozó interjúk során biztosítottuk a részvétel önkéntességét. A fókuszcsoporthoz tartozó interjú lebonyolítására az intézmény bölcsődéiben külön, nyugodt környezetet biztosító helyiségben került sor, ahol a résztvevők egy körben foglaltak helyet, elősegítve ezzel az egymás közötti interakciót és a szabad véleménynyilvánítást. Lehetőséget teremtettünk arra, hogy az alany, ha szeretne, visszaléphessen a kutatásban való részvételtől: A jelentkező kisgyermeknevelők közül senki sem lépett vissza az interjútól. Az interjúkról hangfelvétel készült, amelyeket diktafonnal rögzítettünk. A felvett hanganyag szó szerinti átírását a kutatók maguk végezték el, mely folyamat egyben az adatokkal való elsődleges ismerkedés és az előzetes elemzés megkezdésének lépéseként is értelmezhető. Az átírt szövegeket újrachallgatással ellenőriztük, és szükség szerint

pontosításokat végeztünk annak érdekében, hogy az elemzés megbízható szövegalapon történhessen. A végleges szöveg ezáltal technikailag is alkalmassá vált a tartalmi feldolgozásra (Szabolcs, 2001). Az átírást követően a hangfelvételeket adatvédelmi okokból megsemmisítettük. A hanganyag soha, semmilyen formában nem kerül nyilvánosságra.

- Biztosítani kellett a titoktartást és a névtelenséget: Az interjút vállaló pedagógusokat egy adatkezelési nyilatkozattal biztosítottuk a teljes anonimitásról. A fókuszcsoportban elhangzott személyes adatok, például gyermekek neve vagy egyéb beazonosítható információk nem kerülhetnek nyilvánosságra. Az adatokat anonim módon rögzítettük és dolgoztuk fel, biztosítva a kisgyermeknevelők azonosíthatatlanságát.
- Tisztában voltunk azzal, hogy a fókuszcsoportos vizsgálat során etikai kérdés merülhet fel amiatt, hogy a résztvevők véleményét és tapasztalatait nemcsak a kutató, hanem a csoport többi tagjai is hallják, ugyanis előfordulhat, hogy a résztvevők olyan információkat osztanak meg, amelyek később hátrányos következményekkel járhatnak számukra. Ez a kockázat különösen nagy, ha a fókuszcsoport tagjai ismerősök egymás számára (Bloor et al., 2002; Vicsek, 2006). Éppen ezért igyekeztünk úgy kialakítani a fókuszcsoportokat, hogy a kisgyermeknevelők lehetőleg ne ismerjék egymást, eltérő bölcsődében dolgozzanak.

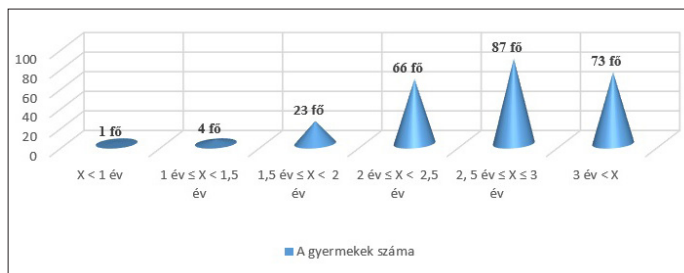
A minta

A kérdőíves felmérésben az alapsokaságot a XI. kerületi Újbudai Bölcsődei Intézmények tíz tagbölcsődéjébe járó gyermek szüleinek a száma adja, azaz 785 fő, ami a felmérés idején beiratott gyermekek számának felel meg. A kiküldött kérdőívekből 254 válasz érkezett vissza. A kérdőívet minden gyermekhez tartozó, a beiratkozáskor megadott egy szülői email-címre küldtük ki, így egy gyermekhez egy válaszdó kapcsolódott, függetlenül attól, hogy a gyermeknek van-e testvére a bölcsődében. A kérdőívet édesanyák és édesapák is kitölthették, azonban pontos adatunk nincs arra vonatkozóan, hogy az anyák és apák milyen arányban képviseltették magukat a mintában. A kutatásunkban nem foglalkoztunk azzal a kérdéssel, hogy a szülők azonos véleménynyel vannak-e a gyermekük digitális eszközhasználatának szabályozásáról.

A gyermekek nemi megoszlása a válaszok alapján közel kiegyensúlyozott volt: a gyermekek 50%-a fiúként, 49%-a lányként került megjelölésre, míg egy esetben a szülő nem adott meg választ erre a kérdésre. Az 1. diagram jól mutatja, hogy a mintában szereplő gyermekek többsége a bölcsődei ellátás felső korhatárához közelít: a legnagyobb arányban a 2,5 és 3 év közötti gyermekek szerepelnek (87 fő), valamint a 3 év felettiak (73 fő). Ezt követi a 2 és 2,5 év közötti korosztály 66 fővel. A fiatalabb gyermekek – különösen az 1,5 év alattiak – kisebb arányban képviseltetik magukat a mintában: az 1 év alatti 1 fő, az 1–1,5 év közötti 4 fő.

1. diagram

A mintában szereplő szülők gyermekeinek életkori megoszlása.

A 2. diagramon látható, hogy a válaszadók többsége egygyermekes háztartásban él: a legnagyobb arányban azok a családok szerepelnek, ahol egy gyermek van (128 fő), ami az összes válaszadó közel felét teszi ki. A kétgyermekes családok szintén jelentős arányt képviselnek (87 fő), míg a háromgyermekesek (23 fő), a négygyermekesek (12 fő) és az öt gyermekes családok (4 fő) jóval kisebb részt tesznek ki a mintában. Az adatokból megállapítható, hogy a gyermekek körülbelül fele egygyermekes, a másik fele többgyermekes családból érkezett. Ez a megoszlás releváns szempont lehet a digitális eszközhasználat családi mintázatainak értelmezésében, mivel a gyermekek száma befolyásolhatja az eszközhasználat gyakoriságát, módját és a szülői kontroll mechanizmusait. Jelen kutatásban azonban a gyermekek számának eszközhasználatra gyakorolt hatását nem vizsgáltuk, a témakör további empirikus vizsgálata a későbbi kutatások számára releváns kutatási irányt jelenthet.

2. diagram

Gyermekek száma a felmérésben részt vevő szülők családjában.

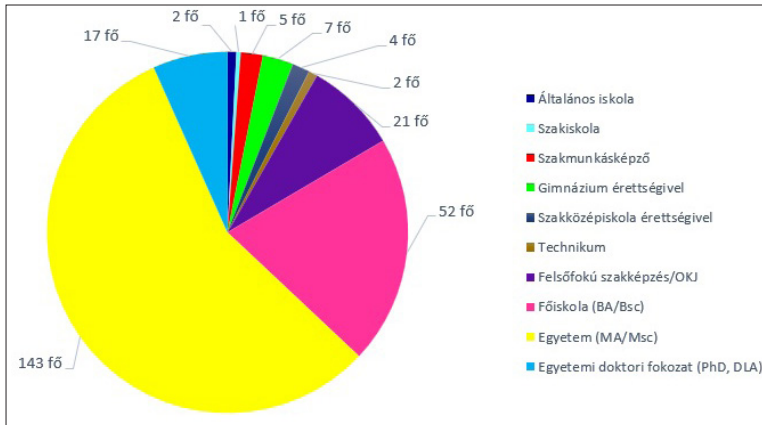

A kutatásban részt vevő szülők körében a felsőfokú végzettségűek – különösen az egyetemi diplomával rendelkezők – aránya jelentősen felülreprezentált (lásd 3. diagram). A minta iskolai végzettség szerinti torzulása hatással lehet a digitális eszközhasználattal kapcsolatos szülői attitűdök és szabályozási gyakorlatok értelmezésére. Éppen ezért az eredmények elemzésekor nem törekedtünk az iskolai végzettség szerinti összehasonlításra (ennek megfelelően nem történt csoportos bontású statisztikai elemzés a végzettségi szint alapján), vagyis nem volt cél annak vizsgálata, hogy a szülők végzettsége miként befolyásolja a gyermekek digitális eszközhasználatát. A szociodemográfiai háttér adatok a minta

jellemzését szolgálják, nem képezik önálló elemzés tárgyát. A kutatási cél a digitális eszközhasználat általános jellemzőinek feltárása az intézményünkbe járó bölcsődés korosztályú kisgyermekes családok körében.

3. diagram

A felmérésben részt vevő szülők legmagasabb iskolai végzettsége.

A fókuszcsoporthoz interjúk önkéntes alapon zajlottak. Intézményünk tíz bölcsődéjében 159 kisgyermeknevelő dolgozik, ebből 57 kisgyermeknevelő (36 %) vállalta a fókuszcsoporthoz interjút. 9 fókuszcsoporthoz volt megtartva, azaz 3 csoportban 7 fő, 6 csoportban 6 fő volt jelen.

Az eredmények elemzésének módszertana

A félig strukturált fókuszcsoporthoz interjúkat és a szülői kérdőívek nyílt végű kérdéseire érkező válaszokat kvalitatív tartalomelemzéssel dolgoztuk fel, azaz a szövegben található mögöttes jelentések feltárására fókuszáltunk. Az elemzésünk a megalapozott elmélet (Grounded theory) módszertanán alapult, amely során Glaser (1992) által kidolgozott elemzési stratégiát és kódolási logikát követtük. Az induktív tartalomelemzés az Atlas.ti tartalomelemző szoftver segítségével valósult meg. Az elemzési stratégia az adatok folyamatos összehasonlításán alapul. Az elemzési folyamat a nyílt kódolással kezdődött, amely során a szövegeket apró egységekre bontottuk és minden jelentéstartalmat külön kódként rögzítettünk. Ezt követte a szelektív kódolás, ahol a visszatérő, központi témákra (kulcscategóriákra) összpontosítottunk (Krippendorff, 2012; Kucsera, 2008; Mitev, 2012; 2015; Sántha, 2020).

A kutatásunk során elemzett interjúk alapján fontos kiemelni, hogy a bölcsődei kisgyermeknevelők elbeszélései nem a teljes populáció objektív leképezései, hanem szubjektív tapasztalatokra épülő narratívák. A pszichológiai szakirodalom szerint az észlelés, a figyelem és az emlékezet működését

torzítások befolyásolják. A nevelők figyelmét inkább a feltűnő vagy érzelmileg megterhelő esetek ragadták meg (szelektív figyelem), ezekre emlékeznek vissza könnyebben és ezek alapján alakítják ki általános véleményüket a gyermekek digitális eszközhasználatáról. Ezt a jelenséget a pszichológiában elérhetőségi heurisztikának nevezzük: ami könnyen felidézhető, az hajlamos túlzott jelentőséget kapni az észlelt valóságban (Eysenck & Keane, 2015). Ennek következtében az interjúk inkább a kisgyermeknevelők számára emlékeztető, szubjektíven kiemelkedő eseteket tükrözik, míg a mindennapokban tapasztalt, kevésbé látványos mintázatok gyakran rejtve maradhatnak. Ezért a jelen kutatás eredményei a kisgyermeknevelők észlelési és értelmezési szűrőin átszűrt valóságot adják vissza.

Az eredmények elemzése

A következő részben a kutatás eredményeit a kutatási kérdések mentén mutatjuk be, összevetve a szülői kérdőívek kvantitatív és a fókuszcsoportos interjúk kvalitatív eredményeit, így láthatóvá válik, hogyan járulnak hozzá a kvantitatív és kvalitatív adatok a vizsgált jelenség árnyaltabb megértéséhez.

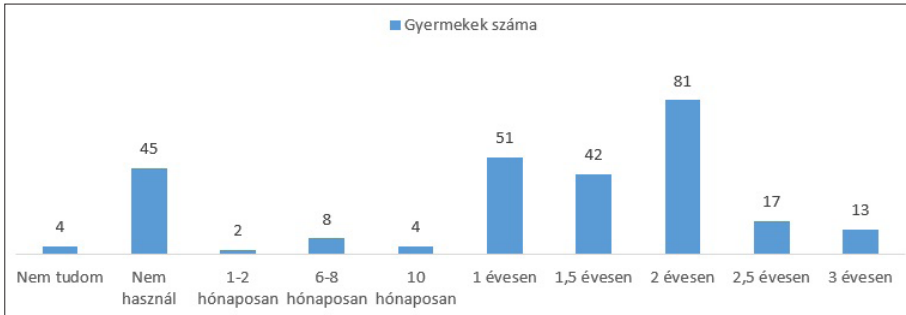
1. Az Újbudai Bölcsődei Intézményekbe járó gyermekeknek milyen digitális eszközhasználati szokásaik vannak?

A háztartásokban leggyakrabban előforduló digitális eszközökön (okostelefon, laptop, televízió, tablet) túl a szülők válaszaikban több, kevésbé elterjedt technológiai eszközt is megemlítettek. Ezek között szerepelt a digitális rajztábla, a Google-hangvezérlésű hangfal, az okosóra, az e-book olvasó, a Toniebox (mesélő készülék) és a Bitzee interaktív játék is.

A kérdőívben a szülők többsége (159 fő) azt jelezte, hogy gyermeke alkalmanként kéri tőle a digitális eszközöket. Rendszeres kérést 44 fő tapasztalt, míg 73 szülő nyilatkozott úgy, hogy a gyermekük eddig még nem kért digitális eszközt. Csupán 1 fő válaszolta azt, hogy nem tudja, vagy nem figyelte meg ezt a viselkedést. Ebből az eredményből jól látható, hogy a gyermekek többsége már mutat valamilyen szintű érdeklődést a digitális eszközök iránt. Az eseti kérések aránya (159 fő) arra utal, hogy ez a fajta igény már korai életkorban megjelenik, de nem feltétlenül válik rendszeressé. A 4. diagram jól szemlélteti, hogy a legtöbb gyermek 1 és 2 éves kora között kezdett el digitális eszközt használni. A 2 éves korban történő első használat a leggyakoribb, de sokan már korábban is hozzáfértek ilyen eszközökhöz. Néhány válaszadó (összesen 14 fő) azt jelezte, hogy gyermeke még 1 éves kora előtt használt valamilyen formában digitális eszközt (például 6–8 hónaposan vagy 10 hónaposan). Ez azt jelenti, hogy bár ritkább, de előfordul csecsemőkori digitális eszközhasználat is. Ugyanakkor az is fontos jelzés, hogy több szülő tudatosan korlátozza, vagy nem engedi/alkalmazza az eszközhasználatot, amit a „nem használ” válaszok is megerősítenek.

4. diagram

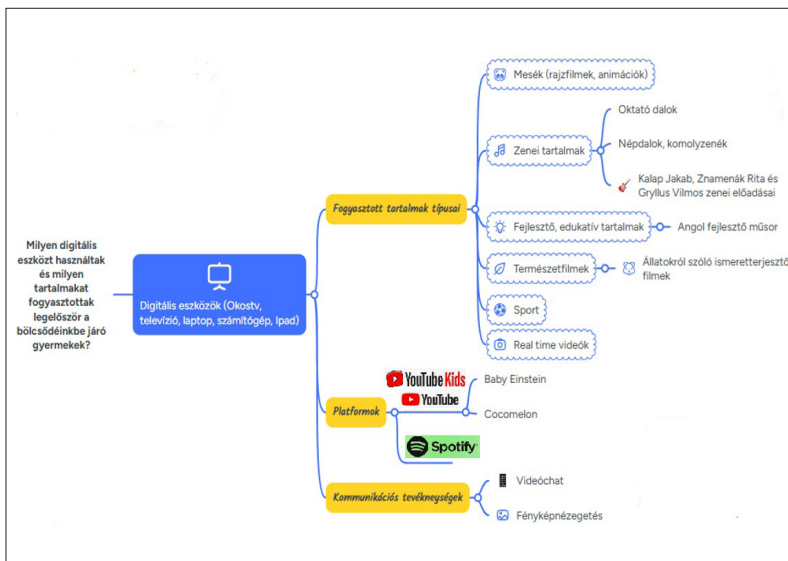
Gyermekek digitális eszközzel való első találkozása életkor szerint.

Az 1. ábra azt mutatja, hogy a válaszadó szülők milyen típusú digitális eszközről számoltak be gyermekük első eszközhasználatával kapcsolatban, valamint azt, hogy milyen tartalmakhoz kapcsolódott ez az első találkozás. A leggyakrabban említett eszközök közé tartozott az okostelefon és a televízió, ami azt jelzi, hogy a gyermekek leggyakrabban képernyőalapú tartalomfogyasztással találkoztak először. A gyerekek által fogyasztott digitális tartalmak többnyire mesefilmekhez, zenés videókhoz és életkoruknak megfelelő mozgóképes tartalmakhoz kapcsolódtak.

1. ábra

Digitális eszközhasználat kezdete: eszköztípusok és tartalmak (a „Milyen eszközt használtak és milyen tartalmakat fogyasztottak legelőször a bölcsődéinkbe járó gyermekek?” kérdés válaszainak értékelése)

Összességében elmondható a szöveges válaszok alapján, hogy a gyermekek első digitális élményei gyakran passzív tartalomfogyasztás formájában jelennek meg (pl. YouTube videók, mesék), kevésbé volt jellemző az aktív, interaktív használat (pl. játék). Az is előfordult, hogy a gyermek a szülő ölében, vagy a szülő mellett nézett képernyőt, tehát a kezdeti időszakban az eszközhasználat gyakran közösen zajlott.

A kérdőívből a szülők válasza alapján a bölcsődés korosztályba tartozó gyermekek körében jelenleg a leggyakrabban használt digitális eszköz az okostelefon (165 fő), az okostévé (78 fő) és a hagyományos televízió (67 fő). A válaszok arra utalnak, hogy a vizsgált korosztály médiafogyasztása döntően képernyőalapú, vizuális tartalmakhoz kapcsolódik.

A szülők elmondásai alapján a gyermekek digitális eszközhasználatát hétköznapiakon jellemzően rövid időtartamra korlátozódik. A legtöbben napi 15 percnél rövidebb megszakítás nélküli használatról számoltak be. Ugyanakkor rákérdeztünk arra is, hogy hétköznapiakon megszakításokkal együtt mennyi időt töltenek a gyermekek digitális eszközökkel, a szülők válaszaiból az derült ki, hogy ez az időtartam átlagosan körülbelül 30 perccel meghaladja a megszakítás nélküli használatot. A megkérdezett szülők bevallása szerint a gyermekek megszakítás nélküli digitális eszközhasználatát hétvégén általában rövid időtartamú marad, de a hétköznapiakhoz képest enyhe növekedés tapasztalható. Ugyanakkor egy másik kérdésünk azt vizsgálta, hogy hétvégén összesen – megszakításokkal együtt – mennyi időt töltenek a gyermekek digitális eszközökkel. E válaszok alapján elmondható, hogy az összesített képernyőidő – a megszakítás nélküli használatához képest – átlagosan további 30–60 perccel növekszik.

A szülők válasza alapján a gyermekek digitális eszközhasználatának középpontjában elsősorban a zenehallgatás (181 fő) és a rajzfilmek nézése (164 fő) áll. Jelentős arányban jelenik meg a videóhívás (133 fő), mint kapcsolattartási forma. Az interaktív, oktató vagy fejlesztő célú tartalmak (például alkalmazások, digitális játékok, oktató műsorok) sokkal kisebb arányban fordulnak elő, ami szintén arra utal, hogy a kisgyermekek inkább passzív módon használják ezeket az eszközöket. A kérdőívet kitöltő szülők visszajelzése alapján a bölcsődés korosztályhoz tartozó gyermekek digitális tartalomfogyasztása igen sokszínű, ám jól körvonalazható mintázatokat mutat. A legjellemzőbb tartalomtípusok közé tartoznak a rajzfilmek és az animációs mesék, a zenei tartalmak, valamint a videóhívás és egyéb audiovizuális platformok:

Rajzfilmek és animációs mesék

A gyerekek körében népszerűek az ismert klasszikus és modern rajzfilmek: Bogyó és Babóca, 101 kiskutya, Micimackó, Paddington, Jégvarázs, Bing, Gabby babaháza, Bluey, Vaiana, Madagaszkár, Calliou, Ferdinánd, Sziporka Száguld, Pocoyo, Meisifu, Guess how I love you, Susie és a tekergő, Toy Sto-

ry, The Fox and the Hound, Szilaj, Verdák, Thomas a gőzmozdony, Mancs őrárat, Tom és Jerry, Kisvakond, Süssi a sárkány, Boribon és Annapanni, Pipp és Polli, Peppa malac, Sárkánylovakok, Kerek mese, Tomi mese, Gumi macik, Tini ninja teknősök, Leó az ifjú vadőr, Barátnőm Bori, Pumukli kalandjai, Vízipók csodapók, Franklin, Varázsceruza, Minnie masniboltja, Mazsola és Tádé, Mickey játszótère, Barbie, Esőcseppecskék, Dinó kaland, Cápakutyi, Pizsihősök, Kuflik, Barbapapa, Pom Pom meséi, Bob a vonat, A város hősei, Mása és a medve, Lucas a pók, Borka és a varázsruha, Vuk, Wall-e, Magyar népmesék, Postás Pat, Hohoho horgász, Misi mókus, Kockásfülű nyúl, Frakk a macskák réme, Chuggington, Woozle & Pip, Panka és Csiribi, Plüssi, Pöt-tömMag Tilda, Pingu, Shaun the Sheep (gyurmás animációs mese), Nijntje, Aranyhaj, Jamie és a csodalámpa, Pettson és Findusz. Ezeket többnyire televíziós csatornákon (pl. Disney+, M2 Gyerek, Jim Jam, Nick Jr., orosz nyelvű mesecsatornák (Котё, Теремок ТВ, Добрая пчела)), illetve különböző streaming platformokon keresztül nézik a gyerekek.

YouTube- és YouTube Kids-csatornák

A YouTube és YouTube Kids a digitális mesenézés legnépszerűbb felületei, ahol a szülők visszajelzései alapján a gyerekek az alábbi csatornákat nézik: Cocomelon, Baby Einstein, Blippi, Ms. Rachel, Super Simple Songs, Gecko's Garage, Ketnet Junior, Bogi néni – Habubu Mesecsatorna, Brandnyúl, Hot Wheels, RegeRigo, Nyíregyházi Állatpark – Maci híradó, T'choupi, Bruder Toys. Ezek között oktató jellegű tartalmak is megjelennek (pl. Ms. Rachel, Baby Einstein, A Reformkor Nagyjai), de többségük továbbra is szórakoztató, zenei vagy mesealapú tartalom.

Zenei tartalmak és hanganyagok

A szülők elmondása alapján a zenehallgatás – különösen altató, fejlesztő vagy hagyományörző gyermekdalok formájában a gyermekek digitális élményének szerves része. A szülők az alábbiakat említették: Kaláka, Halász Judit, Alma Együttes, Apaczuka zenekar, Iszkiri zenekar, Bíró Eszter, The Wiggles dalai, Kalap Jakab, Ringató dalok, Ghymes gyerekdalok, Hóvirág gyerekkórus, komolyzene (Mozart, Vivaldi), balettfelvételek, népzene, magyar gyermekdalok, Csukás Meserádió, Mezzo Tv: komolyzene és dzsessz, valamint a Spotify, DVD és hangoskönyv formátumok is jelen vannak a családok eszközhasználatában.

Interaktív és oktató alkalmazások

Habár kevésbé jellemző, néhány szülő beszámolt oktató és fejlesztő alkalmazások használatáról is. Például: Construction App – formaillesztős játék, Nintendo Switch – Dance Central – mozgásos, zenés játék, Google 3D állatok – kiterjesztett valóság a Keresőben és oktató videók: Blippi, Ms. Rachel, Baby Einstein.

Egyéb digitális tartalmak

A válaszok körében megjelentek még tematikus videók (pl. járművek), valamint az Animal Planet és a National Geographic csatornák is a természetfilmek kapcsán. A gyerekek gyakran nézegetnek fényképeket, családi videókat, és több család jelezte a videóhívások rendszeres jelenlétét a mindennapokban. Egy szülő említette meg, hogy gyermeke gyakran néz időjárásjelentést.

A kérdőíves felmérés során a szülők részletesen beszámoltak arról, milyen körülmények között indul el gyermekük digitális eszközhasználata. Az eszközhasználat sok esetben nem előre meghatározott módon történik, hanem inkább helyzetfüggő, illetve hol a szülő, hol a gyermek kezdeményezésére történik. Többen jelezték, hogy a gyermek például fényképezés után kéri, hogy visszanézhesse a képeket a szülő telefonján, illetve idővel maga is elkezd használni a kamerát, utánozva a felnőttek tevékenységét. Más esetekben az esti rutin részeként, vacsora és fürdés után kerül sor a meseidőre, gyakran közös tevékenységként a szülővel. Egyes válaszok arra utalnak, hogy a szülők tudatosan korlátozzák a digitális eszközhasználatot, és csak különleges helyzetekben – például hosszabb betegség, inhalálás vagy körömvágás alatt – engedélyezik, kifejezetten rövid ideig és a szülő jelenlétében. A digitális eszközök tehát nemcsak szórakoztató, hanem praktikus funkciókat is betöltenek, például elterelik a gyermek figyelmét vagy megkönnyítik a család napi működését (pl. testvér altatása alatt). Gyakori megoldás, hogy a gyermek utazás közben, vagy reggelente néz mesét, amíg a szülő reggelit készít. Többen beszámoltak arról is, hogy az eszközhasználat nem automatikus: ha a gyermek nem kéri, nem is kerül elő a digitális tartalom, más esetben pedig a szülők megpróbálják alternatív tevékenységek felé terelni a figyelmét. A kérdőíves felmérés során a szülők túlnyomó többsége (148 fő) arról számolt be, hogy gyermeke nem fér hozzá önállóan digitális eszközökhöz. Jelentős azoknak a száma (99 fő), akiknél az eszközhasználat felnőtt jelenlétében, közösen történik. Elenyésző számú esetben (5 fő) fordul elő, hogy a gyermek önállóan hozzáfér a digitális eszközökhöz.

A kisgyermeknevelők több módon is betekintést nyernek a gyermekek digitális életébe. A családlátogatások során a gyermekek digitális eszközhasználatának témája változó módon kerül elő. Van, hogy a kisgyermeknevelő érdeklődik a kisgyermek digitális eszközhasználati szokásairól, van, hogy a szülő hozza fel a témát, sok esetben azonban a kisgyermeknevelő közvetlen módon nem érinti a gyermek digitális eszközhasználatával kapcsolatos témát. A kisgyermeknevelők több alkalommal megemlítik kifejezetten a nagy tv készüléket, amely általában a közös/nappali térben van, de nem kizárólag. A családlátogatások alatt ritkán volt a készülék bekapcsolva, de előfordult. A tévé és egyéb eszközök használatával kapcsolatban a kontrollált és a szabad hozzáférés is megjelent. Előfordul, hogy a kisgyermeknek saját eszköze van, vagy saját csatornája, ezek használata vagy bizonyos helyzetekhez kötődik, mint például az étkezéshez, vagy spontán módon kerül használatba – több-

nyire a gyermek „lekötése” céljából. A szülők egy része jelenleg is home office-ban dolgozik, a munka tere olykor összeér térben és szerepek szintjén is az otthonnal. A konkrét digitális eszközök és a szülők eszközhasználatja jelen van a térben és a család életében.

Torzítás érhető tetten a szülői önbeszámolókbán. Amikor a kisgyermeknevelők rákérdeznek a digitális eszközhasználatra, a szülők válaszaik gyakran nem fedik teljesen a tényleges gyakorlatot. Ez részben fakadhat szociális elvárásokhoz való igazodásból, amikor a szülő a társadalmilag elfogadott normákhoz igazítja a válaszát, és így a saját gyermeke eszközhasználatát alulértékeli vagy bagatellizálja. Másrészt jelen lehet az észlelési keret különbsége: a szülő például a televíziót nem tekinti digitális eszköznek, mert az ő értelmezésében a kérdés inkább okostelefonra vagy tabletre vonatkozik. Ezért a szülői beszámolók és a családlátogatások során szerzett közvetlen tapasztalatok között eltérés adódhat.

A beszoktatásnál a kisfiú kérte az anyukájától, hogy hagy nézzen mesét evés közben. Anyuka meg mondta, hogy ilyet nem szoktunk, fura, hogy ezt kéri most. Közben meg családlátogatáson ment a mese. Szégyenli is, de közben ez az eszköze.

A bölcsőde kószolgtatón az édesanya felvetette nekem, hogy otthon mindent megtilt a gyermeknek, TV használatot, semmi ilyen nincs otthon. Szeretné, hogy a bölcsődében se legyen ilyen. Majd elmentünk családlátogatásra és ez egy kisfiú volt, volt neki egy nagyobb testvére. Azzal a lendülettel, ahogy odaértünk, átadtuk az ajándékot, azzal a lendülettel vetette magát a kanapéra és a két méteres TV-t nyomban kapcsoltatta be, mindkét gyermek mozdulatlanul nézte, míg mi az édesanyjával beszélgettünk. Nem is volt teljesen ott a gyermek, kezükbe nyomott 1-1 cumisüveget és avval nézték a mesét, leginkább dinós, öldöklős mesét. Az anya közölte, hogy ez csak lenyugtatásról szól a gyerekeknek, játék közben nem megy, ő erre gondolt, mikor azt mondta, hogy tiltva van otthon.

A kisgyermeknevelők beszámolóit azt mutatják, hogy a digitális eszközök köre, a használat módja és a fogyasztott tartalmak jól beazonosíthatóak számukra. A fogyasztott digitális tartalmak megjelennek a csoportszobában is, a gyermekek vizuális megjelenésében (ruházat, hajviselet, kiegészítők), a bölcsődebe behozott tárgyaikban, játékaikban és szóbeli megosztásaikban. Megjelennek új „trendek” és visszatérnek régebbi népszerű mesék, kedvenc karakterek.

Amit néznek, ahhoz kapcsolódnak a tárgyak, ismerik a tartalmat és azonosulnak vele. Például énekelnek belőle részleteket, eljátszanak belőle bizonyos jeleneteket.

A pulóveren, a cipőn megjelenik az a karakter, mesefigura, amit néznek. Mondják is, hogy a ruházatukon melyik mesefigura van rajta.

A gyermekek elmesélik kívül, hol, milyen körülmények között fogyasztanak digitális tartalmakat.

Ahogy beszélgetünk már reggel, hogy mi történt, és a gyerekek elmondják, azt is, hogy híradót nézett és mit látott.”

Elmondja a gyerek, hogy a mamánál mit néz, a saját szobájában mit néz, és ha apával van, mit néz. A nagyok már elmondják, a picik eljátsszák.

Nekem volt olyan gyerek, aki azt akarta, hogy egész nap mesét olvassak, megkérdeztem tőle, hogy anya, vagy apa nem szokott mesét olvasni, és azt mondta, hogy nem, mert nincs rá idejük és kérdeztem, hogy este? Azt mondta nem, akkor tableten szoktam nézni a mesét és úgy alszom el.

2. Hogyan vélekednek a szülők a korai digitális eszközhasználatról?

A szülők többsége alkalmaz valamilyen szabályozási formát gyermeke digitális eszközhasználatára: a leggyakoribb az időkorlát bevezetése (158 fő), majd a tartalmi szűrés (142 fő) és közös eszközhasználat (105 fő). „Digitális detox” időszakokat 76 szülő alkalmaz. Mindössze 5 fő jelezte, hogy semmilyen szabályt nem alkalmaz az eszközhasználat kapcsán. A szülők közül voltak, akik konkrét, részletes szabályokat is megfogalmaztak a digitális eszközhasználatra vonatkozóan:

- Időhöz kötött szabályozás:

Csak hétvégén nézhetnek mesét, mindhárom gyerek egy rövid mesét választhat.

Csak vasárnap délelőtt van mese.

- Szülői példamutatás:

Mi szülők félretesszük a telefonunkat délután és este itthon, amikor a gyerekekkel vagyunk.

A szülők számára a telefon használata ebédőasztalnál tilos.

- Spontán önszabályozásra alapozás:

Nincs szükség szabályozásra, tudja, hogy csak kevés ideig lehet.

Azok a szülők, akik a korábbi kérdéseknél említették, hogy gyermekük nem használ digitális eszközt, ennél a kérdésnél is kifejezetten jelezték, hogy teljes mértékben tiltják a digitális eszközök használatát. A szülők közül voltak, akik arról számoltak be, hogy saját maguk által meghatározott digitális eszközhasználati szabályokat teljes mértékben vagy többnyire következetesen betartják. 121 szülő önbevallása szerint teljesen következetesen betartja, 113-an pedig többnyire következetesen alkalmazza ezeket a szabályokat. 11-en a részben következetesen választ, 9-en a többnyire nem következetesen választ jelölték be.

A szülők véleménye a kisgyermekek digitális eszközhasználatáról megoszlik. 25-en teljesen hasznosnak tartják, ha a használat tudatos és az életkornak megfelelő. 53-an inkább hasznosnak látják, amennyiben tudatosan történik az eszközhasználat. Ugyanakkor 49 szülő teljesen károsnak véli a digitális eszközök használatát, míg 95-en inkább károsnak tartják, mint hasznosnak. 32 szülő nem tud egyértelmű véleményt alkotni a témában.

A szülők többsége aggódik a digitális eszközhasználat gyermeke fejlődésére gyakorolt hatásai miatt. 86-an nagyon tartanak ettől, míg 102-en valamennyire aggódnak. Ezzel szemben 44-en nem igazán tartanak ettől, 20-an pedig egyáltalán nem aggódnak. Ketten még nem gondolkodtak ezen a kérdésen.

A megkérdezett szülők túlnyomó többsége, összesen 230 fő, jelezte, hogy tájékozódott valamilyen forrásból a digitális eszközhasználat kisgyermekkori hatásairól. Mindössze 20 szülő mondta azt, hogy nem tájékozódott, míg 4 válaszadó nem emlékszik erre. Ez az eredmény arra utal, hogy a családok jelentős része igyekszik informálódni a digitális eszközhasználat gyermekek fejlődésére gyakorolt lehetséges hatásairól. A szülők leggyakrabban internetes cikkekből tájékozódnak a digitális eszközhasználat kisgyermekkori hatásairól (188 fő). Jelentős arányban fordulnak szakemberekhez, mint védőnő, gyermekorvos vagy pszichológus (146 fő), illetve könyvekből és szakirodalomból (130 fő) is szereznek információkat. Emellett a közösségi média (79 fő) és a barátok, ismerősök (78 fő) véleménye is gyakori forrásként jelenik meg a tájékozódás során. Ez a sokrétű forráshasználat arra utalhat, hogy a szülők komplex módon keresik a hiteles és releváns információkat a digitális eszközhasználat kisgyermekkori hatásairól. A szülők tájékozódási forrásai között emellett szerepelnek szakmai előadások és tanulmányok, valamint egyéni szakmai tapasztalatok, például pszichológus szülőként szerzett ismeretek. Volt, aki említette ismert szakemberek, például Dr. Andrew Huberman podcastjait, Uzsalyné Pécsi Rita előadásait, a WHO ajánlását, a CEU Babakutató Labor előadásait. Kulturális műsorok, moderált szakmai beszélgetések és digitális neveléssel foglalkozó szakértők is fontos információforrásként szolgálnak. Ugyanakkor van, aki szerint nem szükséges külön tájékozódni, mert mindenki rendelkezik saját véleménnyel a témáról.

A fókuszcsoportos interjúkban kirajzolódott, hogy a szülői attitűdök széles skálán mozognak: a teljes tiltástól a korlátlan vagy alig kontrollált használatig. Több kisgyermeknevelő kiemeli, hogy főként a két véglet tapasztalható.

Két véglet van, vagy semmi, vagy mindent engedünk, és a kettő között nehéz behatárolni az egészséges utat.

Kétféle van, valaki teljesen elutasítja, és nem engedi, a másik fele meg, aki teljesen engedi, és nincs arany középut. Nincs a gyerekekhez türelmük. Kompenzálás van. Ez a legegyszerűbb, odaadni, ahelyett, hogy energiát fektetnének abba, hogy együtt csináljanak valamit.

Egyes bölcsődékben a kisgyermeknevelők azt tapasztalják, hogy a szülők szinte egyöntetűen kerülnek a digitális eszközök kisgyermekkorai alkalmazását, míg más bölcsődékben gyakrabban jelenik meg a gyermekek életében a képernyőhasználat, akár a napi rutin részeként is. Úgy tűnik a szülői hozzáállás nemcsak egyéni döntésekből, hanem közösségi mintázatokból is táplálkozik, amelyek intézményenként és helyi szinten is különbözőek lehetnek. A kisgyermeknevelők szerint azokban a közösségekben, ahol a szülők következetesen elutasítják a digitális eszközök használatát, jellemzően erősebben megjelenik a tudatos szülői jelenlét, az élő interakciókra épülő nevelési gyakorlat, valamint a gyermek életének strukturálása a közvetlen tapasztalatok és a személyes kapcsolatok mentén: családi, közös diavetítés, meseolvasás, kézműveskedés, kirándulás.

Nem akarják őket bevonni a képernyővilágba, tényleg a mesekönyvekkel próbálják azt az időt eltölteni. Van olyan család is, ahol zero tolerancia van, minél később, ott is, ahol tesó is van.

A kerület néhány bölcsődéjében tehát viszonylag egyöntetű a digitális eszközök kisgyermekkorai használatának elutasítása. A jelenség szociokulturális vagy egyéb háttértényezőit nem vizsgáltuk, csak feltételezhetjük, hogy a jelenség hátterében egy magasabb szintű tájékozottság van a korai digitális hatások kognitív, nyelvi és pszichoszociális kockázataival kapcsolatban, esetleg tudatosabb szülői magatartás, a szakirodalom ismerete, több szellemi/anyagi vagy családon belüli erőforrás alternatív tevékenységek biztosítására, közösségi normák, részmunkaidő/home office – azaz nagyobb gyermekkel tölthető időkeret húzódhat meg. A kerület legtöbb bölcsődéjében azonban nem tapasztaltunk bölcsődén belüli szemléleti egyöntetűséget.

A digitális eszközök sok esetben megoldásként jelennek meg. A kisgyermeknevelők elsősorban olyan helyzetekről számoltak be, amikor a szülő az eszközt átmeneti segítségként veszi igénybe a hétköznapi teendők menedzselésében – időkeretet biztosít a háztartási feladatok elvégzéséhez, vagy érzelmi szabályozó funkcióként használja a gyermek nyugalmának fenntartásához. A szülők jelentős része nem tartja ideálisnak az eszközhasználatot, de nem mindig lát, vagy nem mindig képes elérhető alternatívát találni bizonyos helyzetekben. A beszámoló arra is rávilágítanak, hogy sok szülő nem feltétlenül „digitálist párti”, hanem gyakran idő- és erőforrás-hiányból fakadóan használja az eszközöket a gyermekkel összefüggésben.

Folyamatosan jelen akarnak lenni, nem csak a mostban, hanem a virtuális világban is. Van, aki mondja, hogy ha bekapcsoljuk neki itt a mesét, akkor megnyugszik a gyermeke, és ezt komolyan mondja.

Nem ad eszközt a gyerek kezébe, aztán megtörik, mert nincs más eszköze. Van olyan szülő, aki meg ragaszkodik, ahhoz, hogy egyáltalán nincs eszköz-használat. Van olyan, hogy az egyik szülő így, a másik úgy.

Tudják, hogy nem jó, vannak káros hatásai, de, hogy ő meg tudjon főzni, vagy le tudjon ülni egy kávé meginni, odaadja neki az eszközt, mert akkor nyugton van a gyermek. Ez egy problémamegoldás.

A fókuszcsoporthoz tartozó interjúk során a kisgyermeknevelők arról számoltak be, hogy viszonylag ritkán hallanak világosan megfogalmazott, következetesen alkalmazott szabályokról a digitális eszközhasználat kapcsán. Bár előfordulnak egyedi példák, ezek inkább kivételek, mint általános gyakorlat. Elképzelhető, hogy nem egy előre meghatározott keretrendszer mentén dől el, hogy a gyermek mikor és mennyit használ pl. képernyőt, hanem a napi helyzetekhez igazodva történik az eszközhasználat. Ez nem feltétlenül a szülői tudatosság hiányát jelenti, inkább azt, hogy az eszközhasználat még nem vált tudatosan szabályozott, reflektált nevelési területté a legtöbb családban. Ennek hátterében lehetnek a jelenleg is formálódó társadalmi normák, az egymásnak ellentmondó üzenetek és az, hogy a szülők sem elég tudatosak a saját eszközhasználatukkal kapcsolatban.

A kisgyermeknevelők beszámolnak tudatos szülői hozzáállásról és tudatos megoldáskeresésről, azaz aktív szülői törekvésről is a felelős digitális eszközhasználat kialakítására. Ezekben az esetekben a szülők megoldáskeresése akörül forog, hogy hogyan lehetne a digitális eszközöket korlátozottan, életkorhoz illeszkedően, tartalmilag átgondoltan használni a család életében. Számos szülő igyekszik a digitális eszközök bevezetését életkorban a lehető legtovább kitolni, illetve sok szülő nem csupán a kisgyermek vonatkozásában, hanem a család életébe is korlátozottan engedi be az eszközöket. Sok családi otthonban egyáltalán nincs pl. TV.

A digitális eszközhasználat kérdése ma már nem csupán technológiai vagy nevelési kérdés, hanem érinti a szülői identitást és önértékelést is – ez sejlik fel az interjúkból. A kisgyermeknevelők tapasztalatai azt mutatják, hogy nyíltan vagy rejtetten büntudatot, elbizonytalanodást élhetnek át a szülők a digitális eszközök használatával kapcsolatban. Az „ideális” nevelési gyakorlat aktuális ajánlásai és a mindennapi gyakorlat közötti eltérések feszültsége érzelmi terhet róhat a szülőkre, így a saját nevelési gyakorlat felvállalása is nehezzé válik számukra.

Úgy érzem, befeszülnek ettől a kérdéstől. Sokszor azt érzik a szülők, hogy ha mesét nézetnek a gyerekek az rossz, az valóban káros szerintem, de a minimálisat is félve vallják be, mintha szégyenlenék.

A kisgyermeknevelők narratívái rávilágítanak a digitális eszközhasználat révén hozzáférhető tanulás kapcsolatos pozitív szülői elképzelésekre is. Itt a digitális eszközhasználat céllal történik, az eszköz feltétele a megvalósításnak. Digitális eszközön elérhető fejlesztő alkalmazások, játékok, többnyire angol nyelvű mesék, az idegennyelv tanulását segítő alkalmazások jelennek meg a beszámolókbán.

A kisgyermek impulzív, figyelmetlen, hihetetlen okos gyermek és a szülei, elsősorban az édesapa volt, aki azt mondta, hogy a kislány nagyon jól tud játszani a fejlesztő játékokkal, ami ott van a tableten, és milyen hihetetlen eredményeket ér el. Az apuka meg volt győződve arról, hogy az a fejlesztő játék mennyire hasznos a kislánynak. Büszkéek arra, ha angolul beszél a gyerek, amit a meséből tanul, sikerként fogják fel a szülők. Nagy többségben bele se gondolnak abba, hogy káros is lehet. Hagyják, mert így könnyebb, le van kötve a gyermek figyelme.

3. Milyen nevelési célokat társítanak a szülők az eszközhasználatához?

A szülői kérdőívek eredményei arra utalnak, hogy a digitális eszközök leggyakrabban olyan helyzetekben kerülnek elő, amikor a gyermek lefoglalása, figyelmének lekötése a cél, mint például házimunka, pihenés, ügyintézés vagy home office idején. Ezt a válaszadók 98 esetben említették. Hasonlóan gyakori (88 esetben) a digitális tartalmak szórakoztató célú alkalmazása, míg 78 válaszban közös családi tevékenységként jelenik meg az eszközhasználat, például közös mese- vagy zenehallgatás formájában. Gyakran jelenik meg a digitális eszköz utazás közbeni elfoglaltságként (49 fő), valamint a szülők a digitális eszközt nyugtatásra, figyelemelterelésre is használják (44 fő). Több szülő említette, hogy más gyermekek példája (például testvér) is hozzájárul az eszközhasználat kialakulásához (33 fő). Tanulási célú használat 24 esetben fordult elő, étkezés közbeni (19 fő), altatáshoz kapcsolódó (15 fő), betegség vagy inhalálás idején történő (9 fő), illetve körömvágáshoz kötődő (2 fő) eszközhasználat is szerepelt a visszajelzések között.

Az kisgyermeknevelőkkel készített interjúkból az is kiderül, hogy a reggeli elindulást megelőzően otthon már előkerülhet digitális eszköz. A gyermekek a bölcsődébe érkezés, az utazás során – autóban, babakocsiban vagy gyalog – kézbe kapnak, néznek vagy hallgatnak tartalmat digitális eszközön. Az autóban, babakocsira szerelt tartó-eszköz utal a rendszeres utazás közbeni eszközhasználatra. Ezt a kisgyermeknevelők látják vagy a gyermek/szülő elbeszéléséből tudják.

Úgy érkeznek a bölcsibe, hogy mesét néznek. Van már olyan kocsis, hogy ül benne a gyerek, és fel van neki szerelve a telefon, tablet tartó, azon az eszköz és nézi. De olyan is van, hogy sétál a gyerek és közben a kezében és úgy nézi.

Több beszámolóban megjelenik az a konfliktushelyzet gyermek és szülő között, ami az eszközhasználat felfüggesztése nyomán alakul ki a bölcsődébe való megérkezéskor.

A szülő-gyermek kapcsolati helyzetben a digitális eszközhasználat a gondozási folyamat megkönnyítése, meggyorsítása céljából történik. Pl. a szülő az utcai és bölcsődei ruházat átváltása során a gyermek kezébe adja a - leginkább - telefonját és a gyermeket átöltözteti, vagy a szülő a kisgyermeknevelővel való beszélgetés alatt telefont ad a gyermek kezébe. Mindkét helyzetben a digitális eszköz egy olyan segédeszköz, mely áthidal egy – egy megoldandó vagy feszültségteli szülő-gyermek helyzetet.

Ha jönnek érte, van, aki úgy tudja a gyermekét felöltöztetni, hogy telefont ad a kezébe.

Van olyan anyuka, aki jön a gyermekért és velem akar beszélni, és odaadja a gyereknek a telefont, hogy addig nézze meg a mesét, míg ő beszél, vagy tervezze meg az útvonalat hazafele, és a gyermek bepötyögi és megtervezi.

A kisgyermeknevelők elmondják, hogy a digitális eszközöket/ a nézhető tartalmakat a szülők motivációs eszközként is használják a nehezebb helyzetek (elindulás, öltözés) felgyorsítására, megoldására. A jutalmazás (kilátásba helyezés) vagy büntetés (fenyegetés) során a digitális eszköz a gyermek viselkedés/érzelem szabályozásának és az együttműködés kialakításának az eszköze.

Volt, hogy a gyerek nem akart hazamenni a bölcsiből és anyuka mondta, gyere, megyünk haza, bekapcsoljuk az X-Boxot. Neki van testvére és vele játszott.

Jutalmazó, büntető jelleggel jelenik meg, ha nem jössz haza, nincs mese.

A kisgyermeknevelőknek van olyan tapasztalata, hogy a szülők a bölcsődébe jövet-menet –, illetve a beszoktatás alatt – a bölcsőde területén a telefonjukat használják. Délutáni érkezéskor előfordul, hogy a szülő éppen még telefonál, a beszoktatás csoportszobai, udvari helyzeteiben a telefonját nézi.

Van, aki meglátja, hogy a fürdőben telefonál az apja, kimegy az átadóba és vissza, azt hiszi, hogy érte jönnek, majd azt, hogy otthagyják, és akkor nagyon zokog, majd mikor sokszor ez megtörténik, összetörik és szomorúan néz. Jó lenne, ha szülők ebben egy kicsit változni tudnának, de nekik is nagyon nehéz.

Mikor jön érte, már a szülő sokszor telefonozik, kiviszi az átadóba és ott is, nem figyel a gyerekre.

Apuka szoktatta, akkor nyomkodta is beszoktatás alatt, illetve udvaron gyakrabban nyomogatták a szülők.

Az interjúk során a kisgyermeknevelők megemlítik azokat a helyzeteket, amikor a szülő a délutáni átadás során, munkahelyi vagy egyéb sürgős okból kifelé – telefonhívás közben érkezik. Azaz nem tud teljes figyelmet fordítani sem a gyermekre, sem a kisgyermeknevelővel való rövid, de fontos kommunikációra. A nap végi hazamenetel során a kisgyermek az intézményi környezetből a családi rendszerbe lép vissza. Ideális esetben ez egy érzelmileg megtartó közös újrakapcsolódás átmeneti helyzete a szülő és a kisgyermek között, amit a kisgyermeknevelő is támogat a rövid információátadással, köszönéssel. Ha a szülő telefonhívásban van, a gyermek számára az érzelmi áthidalás nem történik meg, a kisgyermeknevelő pedig nem kap lehetőséget a nap eseményeiről érdemben tájékoztatni a szülőt. A kisgyermek számára a szülői figyelem hiányának oka nem releváns, élménye annál inkább. Ha a visszakapcsolódás siettetett, nem közösen, közös figyelemben megélhető, nincs benne az ismerős rituálé, az „átmenet” helyzete nem „kerekedik le”, nyitva marad. A kisgyermek számára ez érzelmi következménnyel járhat vélhetően, illetve azzal a tapasztalattal, hogy a visszakapcsolódás, a kapcsolódás nem mindig biztonságos – nem lehet benne átadódni, megnyugodni. A kisgyermeknevelő visszacsatolása a szülő számára a kisgyermek részére is visszacsatolás önmagáról, illetve a napi rituálé része. Ennek elmaradása a kisgyermek számára észlelhető és jelentősége van. Talán éppen azt üzeni, hogy nincs jelentősége (a történeteknek, önmagának). A nap hosszú a kisgyermek számára, a hazamenetel azt ígéri, hogy „érzelmi fogadót” talál a nap során átéltekhez, a jelenlegi állapotához, de ebben a helyzetben ezekkel egyedül maradhat.

Olyan volt, hogy a szülő dolgozott és meeting-ben volt és a fülében benne volt a fülhallgató és azt hallgatta és azt is, hogy én közben elmesélem milyen napja volt a gyerekének.

A szülők kezében folyton a telefon, úgy adjuk ki a gyereket, hogy arra se méltat, letegye, félretegye, így adjuk ki a gyereket.

Régen, azért odafigyeltek, ma már bólogat átadáskor a telefon előtt. Most már jelen van, hogy ott a telefon, a fülén van, nem is figyel sokszor ránk. Évek során ez egyre erőteljesebb.

Összességében elmondható, hogy a digitális eszközök „használata” a szülővel közös, koregulációt kívánó helyzetekben rövidtávon praktikus és időtakarékos megoldást hozhat, de hosszú távon hátráltathatja a gyermek önszabályozásának, kapcsolati biztonságérzetének és frusztrációtűrésének fejlődését. A szülő – bár cselekszik – egy lényeges érzelmi funkciót nem tud betölteni: nem kínálja fel a saját jelenlétét és szabályozó figyelmét a gyermek számára.

A türelmes kísérés, valódi jelenlét hiánya a közös megértést, együttműködést nem teszi lehetővé. Így a gyermek számára elmaradhat a nehéz helyzetek közös feldolgozásának tapasztalata, ami ebben az életkorban a fejlődés egyik legfontosabb terepe.

4. Milyen fejlődésbeli, viselkedésbeli és érzelmi jeleket tapasztalnak a szülők és a kisgyermeknevelők, amelyek összefüggésbe hozhatók a digitális eszközhasználattal?

Több szülő is beszámolt arról, hogy gyermeke digitális eszközhasználatát pozitívan hat a kognitív fejlődésre, különösen a nyelvi készségek, szókincs, memória és figyelem terén. A válaszok alapján a digitális eszközök segítenek az érzelmek felismerésében, kezelésében, a szociális helyzetek megértésében és a szabálykövetés tanulásában, valamint támogatják a családi kapcsolatok fenntartását. A digitális tartalmak inspirálják a gyermekek képzelőerejét és kreatív tevékenységeit, hozzájárulva a szerepjátékokhoz és az önkifejezéshez. A gyerekek játékos módon szereznek ismereteket, – például állatokról, hangszerekről vagy közlekedési eszközökről – sőt ezek a digitális élmények a valós élethelyzetekben is visszaköszönnek. A digitális eszközhasználat több családban közös programként jelenik meg, ami erősíti a szülő-gyermek kapcsolatot, illetve lehetőséget ad a rokonokkal való kapcsolattartásra. A digitális eszközök gyakorlati segítséget nyújtanak a mindennapokban: viselkedésszabályozásban, megnyugtatóban, és bizonyos esetekben szülői tehermentesítésben is szerepet kapnak. A megkérdezettek közül 23-an úgy nyilatkoztak, hogy nem tapasztaltak kedvező hatást gyermekük digitális eszközhasználatában. A 2. táblázat áttekinthetően összegzi a szülők tapasztalatait a digitális eszközhasználat előnyeiről, kiemelve a kódolás során azonosított kategóriákat, jellemző mintázatokat és néhány példa idézetet.

2. táblázat

A digitális eszközhasználat előnyei a szülői válaszok alapján.

Kategória	Mintázatok (pozitív tapasztalatok)	Példaidézetek
Kognitív és nyelvi fejlődés	• Szókincs fejlődése • Angol szavak tanulása • Beszédfejlődés elősegítése • Ritmusérzék fejlődése • Figyelemkésztség fejlődése • Memória fejlődése	„Szövegtanulás, új szavak megismerése.” „Idegen nyelv hallása, elsajátítása.” „Fejlődött a beszéde, új szavakat, szókapcsolatokat tanult meg.” „A zenés tartalmak fejlesztik a ritmusérzékét.” „Figyelme javult, egyre hosszabb és egyre nehezebb nyelvezetű meséket képes végighallgatni.” „Vissza tudja mondani a mesék tartalmát.”

Érzelmi és szociális fejlődés	• Érzelmi fejlődés • Szociális helyzetek feldolgozásában segítség • Szabálykövető magatartás fejlődése • A társas helyzetekhez való alkalmazkodás elősegítése • A képzelőerő fejlődése és a fantáziavilág gazdagodása	„Érzelmeket is tanul, felismeri, ha valaki szomorú vagy mérges, vagy boldog. Ezekre rá is kérdez. Mondjuk a mesekönyvekben is.” „Láttam, hogy tudja követni a látott eseményeket, és empátiát ébresztett benne a szereplők iránt.” „Kifejezi érzéseit, megtanulja az ok-okozat párhuzamát.” „Megtanulja az életben való szerepét.” „Együttes határszabás gyakorlása, önszabályozás gyakorlása.” „Pontosan ismeri és tiszteletben tartja a határokat.” „A szabályok betartása, pl., ha egy mesét engedünk, akkor azt nem szegjük meg.” „Látott olyan szociális helyzetet a mesében, ami vele is elő szokott fordulni, így segített a feldolgozásában.” „Sokkal nagyobb lett a képzelőereje mióta meséket is néz, és nem csak olvasunk neki.” „A fantáziavilágába új világok-szereplők kerülnek.”
Kreativitás és fantázia	• A képzeletbeli tartalmak átültetése a gyakorlatba • A szerepjátékok gazdagítása	„Sokat játszik a mesékből látott dolgok alapján, szerepjátékozik, kreatívabb.” „Vannak játékok, amiket mesékben lát és ő is ilyen játékokra invitál minket. Pl.: árnyék fogócska a Bing nyusziból.”
Ismeretszerzés és játékos tanulás	• Dalok elsajátítása • A zene és a hangszerek iránti kíváncsiság felkeltése • Ismeretszerzés (színek, számok, állatok, munkagépek) • Mesekönyvek és digitális meseforrások közötti átjárhatóság élményszerű megtapasztalása	„Még több dalt tanult így meg, a komolyzene hallgatásával még jobban érdeklődik a különböző hangszerek iránt.” „Megtanult számolni 6-ig. Sok olyat tanul, ami nekem nem jut eszembe, hogy megtanítsam még rá.” „Egyes meséket (pl. Pettsen és Fíndusz) így ismertünk meg, amelyek aztán „átkerültek” könyv formá-tumba is.” „Először a mesefilmet ismerte meg, aztán szívesebben lapozta az ugyanilyen könyvet, majd már sokkal inkább a könyv felé hajlik, mint hogy megnézzé mese formájában.”

Családi és közösségi élmények	• Családi mesenézés, mint közös élmény • Digitális eszközhasználat, mint közösségi, kapcsolatteremtő tevékenység	„Látja a messze élő rokonokat, aktívabb a kapcsolatuk.” „A homevideók visszánézése során a közösen átélt élmények erősebben rögzülnek benne, többet beszélgetünk róluk.” „Más gyermekekkel is tud beszélgetni róla, egy közös téma ez is.”
Viselkedésszabályozás és praktikum – Digitális eszközhasználat a mindennapi helyzetek megkönnyítésére	• Mese, mint jutalom, motiváció • Digitális eszközhasználat, mint időnyerési lehetőség a szülők számára • Figyelemelterelés (hiszti, inhalálás, körömvágás) • Nyugtató hatás ingergazdag nap után	„Motiváció, ha valamit nem akar megcsinálni. Akkor van mese, ha jól viselkedik” „Ha muszáj valamit elintéznem, akkor én is hatékonyabb vagyok, ha nem kell két helyre koncentrálnom egyszerre, amíg ő mesét néz, én elintézem a dolgom, utána újra nyugodtan tudunk kapcsolódni” „Nyerek egy kis időt, csöndet, lehetőséget valamire, de ennek is ára van.” „Így engedi az inhalálást.”

A szülők tapasztalatai alapján elmondható, hogy a digitális eszközök előnyei mellett a bölcsődés korú gyermekek digitális eszközhasználatára számos negatív hatással járhat (lásd 3. táblázat). A legtöbben a viselkedési és érzelmi problémákat említették, mint az agresszió, dühkitörések, hiszti, ingerlékenység és frusztráció, különösen a képernyő kikapcsolásakor. A figyelem és koncentráció terén is nehézségeket tapasztaltak a megkérdezett szülők, például figyelemzavart, passzivitást. Vannak olyan szülők, akik úgy vélik, hogy a digitális eszközök használata hozzájárult gyermekük beszédfejlődésének elmaradásához, emellett kedvezőtlenül befolyásolta mozgás- és szociális készségeinek alakulását is. Játék, olvasás és egyéb fejlődés szempontjából meghatározó tevékenységek háttérbe szorulnak, ezt sok szülő nagy problémának tartja. A kreatív gondolkodás romboló hatását is többen megemlítették. Az addiktív viselkedésre vonatkozóan több szülő is arról számolt be, hogy gyermeke erősen ragaszkodik a digitális eszközökhöz, nehezen viseli a képernyőidő végét, gyakran követelőzik, és elvonási tünetekhez hasonló reakciókat mutat. Tapasztalataik szerint a képernyő könnyen beszippantja a gyermeket.

Kihívást jelent a szülőknek a digitális eszközhasználat kontrollálása, amelyet gyakran megnehezítenek a testvérek és nagyszülők. A 3. táblázat szemlélteti a szülők tapasztalatait a digitális eszközhasználat negatív hatásairól, kategóriákra bontva, kiemelve a jellemző mintázatokat és a példa idézeteket.

3. táblázat

A digitális eszközhasználat negatív hatásai a szülői válaszok alapján.

Kategória	Mintázatok (negatív hatások)	Példa idézetek
Viselkedési problémák és érzelmi hatások	• Agresszív viselkedés • Dühkitörések • Hiszti • Türelmetlenség • Nyugtalanág • Ingerlékenység • Frusztráció a képernyő kikapcsolásakor • Idegrendszeri túlstimulálás	„Erős érzelmi kiborulás követi a képernyőzést.” „Erőszakos lesz tőle és bezárkózik.” „A Bing nyuszi lehetetlen természetét a gyerek teljesen átvette.” „Felpörög tőle, túl sok ingert kap.” „Nyugtalanág, agresszió.” „Kevésbé tudja magát kontrollálni, kicsit olyan, mint amikor túlfárad és amiatt pörög.” „Közvetlenül utána nagyon furcsán viselkedik. Agresszívebb és nyugtalanabb.”
Figyelem és koncentráció	• Figyelemzavar • Figyelemelvonás • Passzivitás	„Elvonja a figyelmét.” „A képernyő nézés „lefagyasztja”, teljesen beszippantja.” „Se lát, se hall, mikor mesét néz.” „Nagyon rá tud fókuszálni, szinte nem is hall semmit a külvilágból.” „Aggasztó, hogy mennyire behúzza magát a gyerekeket a tv, mintha a külvilág extrém módon beszűkülne, érdektelenné válna, a benne lévőekkel együtt. „Rá tud függni és megszűnik az alatt számára a világ, ez a figyelemszűkülés ijesztő.”
A gyermek fejlődésére gyakorolt hatások	• Beszédfejlődés elmaradása • Kreatív gondolkodás rombolása • Artikulációs problémák • Mozgás és szociális készségek csökkenése • Játék, olvasás és egyéb fejlődés szempontjából meghatározó tevékenységek háttérbe szorulása • Alvásra gyakorolt hatásai	„Nem játszik a játékaival.” „Elveszi az időt a többi olyan játéktól, ami viszont sokkal hasznosabb lenne a fejlődésére tekintettel.” „Nem igényel gondolkodást, fejlődés lelassulása.” „Kevésbé érdekelték a könyvek, amikor heti több alkalommal is nézett 1-1 Bogyó és Babócat. Elutasította a könyveket, mindig csak azt mondta, hogy a TV-ben.” „Az alvását negatívan befolyásolja.” „Ha túl sokat engedjük használni, nehezen alszik el este.”

Addiktív hatás	• Függőség • Elvonási tünetek • A képernyő követelése • Ragaszkodás a képernyőhöz	„Nagyon addiktív, többnyire nehezen viseli, amikor vége van.” „Az elszomorító, hogy például egy nagyobb összeomlás esetén, amikor már nincs más eszközünk, mutatunk neki egy videót a telefonon saját magáról, és rögtön megnyugszik. Ijesztő, hogy annak ellenére, hogy kezdettől fogva igyekszünk visszafogni a képernyőhasználatot amennyire csak lehet, mégis ilyen erős hatással van rá.” „Most, hogy már elkezdett beszélni, alku tárgyként hivatkozik a mesénzésre. Ritkán, de volt olyan, amikor kifejezetten teljes kiborulásig követelte, hogy hadd nézhesse meg azt a videót, amit utoljára látott.” „Elvárássá alakult a képernyőidő a nagyszülőknél, és már nem is a nagyszülőkkel töltött idő a lényeg, hanem az ott megszerezhető képernyőidő.”
Kontroll-problémák és konfliktusforrás	• Nehézségek a használat befejezésében, vitaforrás	„Hiszti a kikapcsolás után, vagyis extra vitaforrás.” „Nehéz letennie, általában vita tárgya, amikor be kell fejezni a használatot.”

A fentiekből látható, hogy sok szülő számolt be a digitális eszközhasználat negatív hatásairól (pl. figyelemzavar, viselkedési problémák, függőség), azonban fontos hangsúlyoznunk, hogy nem mindenki tapasztal ilyen jellegű nehézségeket, számos szülő azt nyilatkozta, hogy nem tapasztal negatív hatást, amely a digitális eszközhasználatához kapcsolható lenne. Többen megjegyzik, hogy nem maga az eszközhasználat, hanem a rajta elérhető tartalom minősége és a képernyőidő mennyisége az, ami valóban hatással van a gyermekekre, és ennek tudatában igyekeznek szabályozni a digitális eszközhasználatot.

Egy további, gyakran említett tényező a kontrollálhatóság nehézsége. Több szülő említést tett arról, hogy a szabályok betartását és az eszközhasználat korlátozását megnehezíti a testvérek vagy nagyszülők jelenléte. A szülők elmondása szerint a nagyszülők sok esetben kevésbé következetesek a digitális tartalmakhoz való hozzáférés korlátozásában.

A passzív képernyőhasználat – különösen, ha az gyakori és hosszú ideig tart – úgy tűnik, csökkentheti az önálló játéktevékenység iránti motivációt. A kisgyermeknevelők szerint azok a gyermekek, akik rendszeresen digitális eszközöket használnak, különösen, ha azokat felnőtt jelenléte nélkül teszik, nehezebben merülnek el kreatív, belső vezérlésű játékokban, nehezebben kapcsolódnak be közös tevékenységekbe és játékaik kevésbé tűnik elmélyült-

nek. A kisgyermeknevelők szerint ezek a gyermekek gyakrabban keresnek külső ingert vagy felnőtt általi szórakoztatást. A sok tartalmat fogyasztó gyermekek kevésbé kapnak lehetőséget arra, hogy figyelmüket hosszabb ideig egyetlen tevékenységen tartsák.

Én azt vettem észre, hogy nem tudnak ezek a gyerekek a játékokkal játszani, nem tudják magukat megtalálni. Van olyan kisfiú, aki ácsorog egész nap és nézelődik, leült a szivacsra és mondja, hogy nincs itt se TV, se telefon. Nincs fantáziájuk, meg kell őket tanítani játszani.

Szerepjáték az, hogy fogja és felteszi a táskát az oldalára, és fogja a telefont és beszél. Ezt játsszák. Egy puzzle-val, egy építőjátékkal nem tud mit kezdeni. A figyelmük meg minimális, nagyon rövid a figyelmük, a koncentráló képességük borzasztó.

Elkezd játszani és nem köti le úgy, pár perc alatt megunja, gyorsan vált, nem elmélyült a játéka. Van olyan kisgyerek, akit minden játék leköt és teljesen funkciója szerint használja. Ilyen különbségeket észre lehet venni.

Ha a digitális eszköz az otthoni étkezések során a figyelem elterelésére használt eszköz, a figyelem fenntartásának nehézsége a bölcsődei étkezések során megjelenik.

Én nekem az étkezés területén tűnt fel, hogy nem tud oda koncentrálni, látom, hogy keresi az ingert, szórt a figyelem, és azt nézi, hogy a másik gyerek az mit csinál. Az étkezés maga kevés ahhoz, hogy lekösse a szórt figyelmet. Ezt az idei csoportomban nagyon tapasztalom. Mikor érdeklődöm, hogy otthon milyen az étkezés, akkor nem derül ki, mi az oka. A beszoktatás során többször is elárulják magukat, és megkínáljuk őket enni, akkor azt mondják, hogy nem biztos, hogy sikerülni fog, nem biztos, hogy le fog ülni a gyermek, hiába látja a társait, mert nem így szoktunk otthon enni, mert közben játszik, közben TV-t néz otthon a gyermek. Ez a bölcsődében hamar megszűnik, tudnak alkalmazkodni, ami nagy csoda, hogy megszokják és gyerek tőlem itt nem kérdezte még meg, hogy miért nincs TV, ide bejönnek és tudják, hogy nincs TV.

Van, hogy az étkezéshez kapcsolják, a gyerek nem eszik és akkor berakják a TV elé, és akkor meg eszik. A TV előtt könnyebben kóstoltatják meg velük az új ízeket. A könnyebb utat választják a szülők, olyan is van, hogy ha megeszed, akkor van csak mese.

A gyerekek, akik az étkezés során extra ingert keresnek (játszanak, nézelődnek, hangokat adnak ki, mozognak), valószínűleg otthon megszokták, hogy a képernyő folyamatosan biztosítja a szenzoros stimulációt. Így feltételezhető, hogy az étkezés önmagában nem elég motiváló vagy kielégítő számukra. Ha

tovább gondolkodunk ebben a témában, felmerülhet a jelenség távolabbi hatása akár az éhség-jóllakottság tudatos érzékelésével, az evéshez szükséges figyelmi és motoros készségek fejlődésével kapcsolatban. Ezen túl az étkezés társas aspektusa is elmarad. A bölcsődében ezeknek a gyermekeknek a megszokott inger hiányzik, az önszabályozás pedig még nem elég érett. Ez okozhat ingerkeresést, figyelmi elkalandozást, frusztrációt.

Elmondható tehát, hogy a digitális eszközök jelenléte a kisgyermekek életében egyre meghatározóbb, a kisgyermeknevelők tapasztalatai alapján már érzékelhetők a képernyőhasználat következményei a gyermekek viselkedésében, játéktevékenységeiben és szociális kapcsolataiban. A megkérdezett szakemberek fontos különbségeket érzékelnek a digitális tartalmakkal eltérő mértékben érintkező gyermekek között. Szerintük lényeges különbség van azok között a gyermekek között, akik főleg különböző platformokon néznek tartalmakat, illetve azok között, akikkel mesét olvasnak. A tartalom minősége mellett a mennyiség is kritikus tényező. A gyakran és hosszú ideig digitális eszközökkel elfoglalt gyermekeknél a kisgyermeknevelők többek között a következő tüneteket figyelték meg: rövid figyelmi időtartam, ingerküszöb csökkenése, gyakori impulzivitás, türelmetlenség, nehézség önálló, elmélyült játékban, kevésbé kreatív játéksémák, szociális helyzetekben bizonytalanabb viselkedés.

A kisgyermeknevelőknek vannak olyan tapasztalataik, melyek azt mutatják, hogy a gyermek számára a digitális eszköz vagy a digitális tartalom érzelmi szabályozási funkciót is betölthet. Ezek a jelenségek arra utalnak, hogy a gyermek érzelmi biztonságát és megküzdési stratégiáit részben már nem a szülői jelenlét, hanem a digitális tartalmak közvetítik. A képernyő és a hozzá kötődő figurák egyfajta átmeneti tárgyként kezdhettek funkcionálni, amelyek a megnyugvás és az önszabályozás lehetőségét ígérik. Ugyanakkor ez azt is jelenti, hogy a gyermek érzelmi világában a digitális ingerek a szülő-gyermek kapcsolódásra is hatással lehetnek.

Nekem beszoktatás alatt jött elő, hogy a kislány nem az anyukája után sírt, hanem a Pigi után, amiről nem tudtuk mi, és az anyuka mondta, hogy az a Minnie és Mickey egér, azért sírt, hogy kapcsoljuk be neki a mesét. Az anyuka elmesélte, hogy otthon az van, hogy amikor nagyon sír, akkor bekapcsolja a gyerekeknek, mert akkora hiszti van, hogy maradjon csendbe.

Volt olyan kisfiú, aki telefonfüggő volt, mikor jött érte az anyukája, már rángatta ki a zsebéből a telefont, a bölcsibe is a játéktelefonnal leült az ágyra és nézte. Ez olyan szomorú. Már a nyomógombos telefont és a fényképezőgépet nem ismerik, megkérdezik ez micsoda, ezek az eszközök eltűnnek a családokból. Annyi minden eltűnt, annyi minden megváltozott.

5. Milyen hatásait tapasztalják a kisgyermeknevelők a digitális eszközhasználatnak a gondozó-nevelőmunka során?

A 4. kutatási kérdésre adott válaszok egyben választ adnak az 5. kutatási kérdésünkre is, hiszen a kisgyermeknevelők által a gyermekeknél megfigyelt, digitális eszközhasználattal összefüggő fejlődési, viselkedési és érzelmi jelek közvetlenül tükrözik annak hatásait a gondozó-nevelő munka során.

A kisgyermeknevelők, ahogy azt már korábban kifejtettük, az egyik legszembetűnőbb változást a gyermekek játékában tapasztalják. A bölcsődében látják a pedagógusok, hogy a digitális tartalmak és a digitális eszközhasználat a „nagyobb” bölcsődések szerepjátékaiban többféle módon jelennek meg:

- A digitális eszköz, mint a felnőttvilág reprezentációja – a gyermekek gyakran utánozzák, eljátszák a felnőttek digitális eszközhasználatát. Ez a típusú játék a megfigyelt felnőtt viselkedések utánzásán keresztül segít megérteni a szerepeket. A kisgyermeknevelők elmesélnek olyan helyzeteket, amelyekben a felnőttől látott digitális eszközhasználat egy-egy tipikus szerepjáték helyzetben jelenik meg, és ad képet a kisgyermeknevelők számára arról, hogy a digitalizáció hogyan szövi át a családok életét („anya” beteg babát simogat, miközben a mobilját nézi).

Nyilván látják a szülőktől, tehát lát egy telefont rögtön tudja, hogy kell lapozni, vagy odamegy a társához és mondja, hogy most mosolyogjál és csinál róla egy fotót. Gyakran játszik ezért fotókat, hogy kell beállni, nézni, mosolyogjál, szelfizzünk. A gyerekek le tudják utánozni, beépül a szerepjátékba, minden más is, amit a szülők csinálnak.

A játékokból látjuk, mikor altatja a babát és melléül a kiságyhoz, telefon a kezében, az egyik keze a gyereken a másik kezével meg nyomkodja a telefont. Ha babakocsit tolnak, mindig ott a telefon, a gyermek beleteszi vagy a táskájába, vagy a babához. Fotózkodnak vele, vagy magukat, vagy a másikat.

A mobilhasználatnál teljesen leutánozzák a szülőt, idegesen mászkál a telefontal, úgy nyomogatja, felveszi. Felborzolta a haját és mondta, hogy hát ez a főnök, nem igaz.

- A digitális eszközhasználat, mint önálló játéktéma. Előfordul, hogy a gyermekek a képernyő előtti viselkedést jelenítik meg, élik át újra (együtt ülnek egy képernyő előtt).

Volt olyan, hogy a gyerekek azt játszották, hogy lerakták a párnákat és beültek tévézni, és voltak gyerekek, akik ezt nem értették. Most már ők is becsatlakoznak.

Próbálják leutánozni, ami a mesében van, az hangos, gyorsan megy, nyomja a gombot hosszú ideig és szíreázik. A kiskonyhában van egy mikró és az egyik kislány szólt még kettő társának, hogy gyertek mesét nézni, és leültek és a mikró volt a TV. A játék telefonnal is jött, ment a szobában és közben magyarázott.

A kislány lefordította a tábláról a kirakókat és elkezdte nyomkodni és azt mondta, hogy játszok a tablettel. Ha találnak egy játék mobil telefont, azzal órákig el tudnak játszani és össze is tudnak rajta vészni.

- Látott tartalmak dramatizálása. Gyakran elevenítik fel egy-egy digitális tartalom történetét, a mese cselekményét dramatizálják, újrajátsszák, saját elemekkel kiegészítve értelmezik a látottakat.

A Mancs őrzáratot is el szokták játszani a gyerekek a játékaikban. Vannak már figurák, plüss állatok, azokat is be szokták hozni és együtt játszanak a gyerekek, leülnek a szőnyegre és még LEGO-ból építenek hozzá házat, akármit. Beleélik magukat ebbe a szerepjátékba. Látszik mikor egy meséből kivett jelenetet játszanak el a gyerekek.

Tapasztaltam, hogy a szülők játszanak valamilyen játékot és azt látja a gyermek, behozza a bölcsődébe, én rá is kérdeztem és mondták, hogy próbálnak nem a gyerek előtt játszani, de nem tudják kivédeni teljesen. Kiderült, hogy computeren játszanak a szülők. A gyereknél meg szerepjáték formájában visszajön, ugyanezt eljátssza, kardozik, harcol, amit máshol nem láthatna. A gonoszt le kell győzni, ez jelenik meg a játékaiban.

- Digitális szereplővé válás – a gyermekek azonosulnak valamelyik karakterrel, megjelenítik annak tipikus viselkedésformáit vagy szóbeli megnyilvánulásait.

Az arcukon is megjelenik a karakter érzelme, akit néznek, felhúzza a szemöldökét, oda húzza a száját, teljes másolás zajlik. Nem önmagából ered, hanem egy felidézett kép, nem a saját érzelmeit tükrözi, hanem annak a karakternek a reakcióit.

A gyerekek utánozzák is a karaktereket. Volt valamilyen mese, egy nagy fehér szőrny, aki nem beszélt, csak mutogatott, a gyerek őt utánozta.

Volt egy kisgyermek, aki a Peppa malacból, akinek van valami furcsa röfögése, azt utánozta.

6. A kisgyermeknevelők milyen álláspontot képviselnek a digitális eszközhasználattal kapcsolatban?

A kisgyermeknevelők egy része zéró digitális eszközhasználatot képvisel.

Zéró digitális eszközhasználatot. Káros hatásai vannak, nincs jó hatása. Beszűkül a tudat, kommunikáció nem fejlődik, beszéd nem fejlődik. Érzelmekre is hatással van, feszültté válik önmaga is. Állandóan leguggolok hozzá, hogy szemmagasságba tudjak vele beszélni, megérintem, ránézek, arcunkon az érzelmek tükröződnek, ez nem jelenik meg benne. Nekik erre a face to face visszajelzésekre nagyon nagy szükségük van. Túlingerelt, túl gyors képváltás, színes, érthetetlen sokszor, nem tudja feldolgozni, hogy mit látott. Nincs min gondolkodni, hogy beinduljon a fantázia, mint a mesekönyvnél. Kíváncsi lennék, hogy ennek milyen egészségkárosító hatása van, ha pl. néz egy jelenetet, mennyire emelkedik meg a pulzusa, mert ezek a képek állandóan vibrálnak, nekik ez egy stresszhelyzet.

Zéró tolerancia. Meg kellene szabni, mi az a kor, amikor ezt el lehet kezdeni, amikor nem okoz olyan idegrendszeri károsodást, hogy nem lesz a kis agya arra bekódolva, hogy neki erre szüksége van. Az a baj, hogy sok szülő nem tudja, mit néz a gyereke. Az is fontos lenne, ha már beleviszük a gyerekeket a digitális világba, az időintervallumot korlátozni kellene, és igenis legyen mellette a szülő, együtt nézzük. Nincs akkor annak se rizikója, hogy kapcsolgatja a gyerek.

Vannak kisgyermeknevelők, akik úgy vélekednek, nem lehet a mai digitális világban teljesen kizárni a gyermekek életéből a digitális eszközhasználatot, ugyanakkor egyrészt felhívják a figyelmet az egyensúly megtalálására a digitális és a valós világ között, másrészt kizárólag korlátozás (tartalmi, idő), szülői felügyelet mellett tartják helyesnek a tartalmak fogyasztását. Itt az is kirajzolódik, hogy a digitális eszközhasználatnak pozitív előnyei, hatásai is vannak: tudásbővítés, szórakozás, kikapcsolódás, de mindig korlátozott és kontrollált formában.

Én azt gondolom, hogy ennyire felgyorsult világ, meg itt van a zsebünkben az egész tudástár, hogy nem nagyon lehet ezt sokáig húzni. Most már LEGO-ból is a lányok nem babaházat, hanem telefont építenek, vagy berakják a nadrágba az összecukható telefont, benne van már ez az agyukban, tudják mire való, volt, aki fotózta magát, vagy a másikat a telefonnal, tudják használni. A játékaikban megmutatkozik. Benne van a mindennapokban, tehát sokáig ezt nem lehet tiltani.

Kizárni nem lehet, de korlátozni igen. Legyen gyerek élete, játsszon, ismerje meg a világot, a bogarakat. Nevelje, foglalkozzon vele a szülő, legyen ideje rá,

ne a kezébe nyomja a digitális eszközt. Szerintem nem az ördögtől való, lehet engedni feltételekkel. Van jó oldala is, de legyen korlátozva, legyen ott mellette, figyeljen rá.

A kvalitatív interjúk elemzése alapján kirajzolódó mintázatok rávilágítanak arra, hogy a kisgyermeknevelők milyen szempontokat tartanak relevánsnak a szülők tájékoztatása és támogatása során a digitális eszközhasználat témakörében. Az alábbi főbb dimenziók ragadhatók meg:

1. A digitális eszközök káros hatásai, kiemelve a kisgyermekek idegrendszeri fejlődésére, tanulási folyamataira.
2. A megkérdezett kisgyermeknevelők hangsúlyozták az együtt töltött idő, a közös játék fontosságát, a mesekönyvek előnyeit a képernyőhasználattal szemben.
3. Hasznos ötletek adása pl. esős napokra, ezzel segítve a digitális eszközhasználat csökkentését. E konkrét javaslatok hozzájárulhatnak a szülői bizonytalanság csökkentéséhez és a tudatosabb nevelői attitűd kialakításához.
4. A kisgyermeknevelők kommunikációjuk során elsősorban nem tudományos adatokra vagy statisztikai bizonyítékokra támaszkodnak, hanem a szülők érzelmi úton való megszólítását tartják fontosnak.

A szülők digitális eszközhasználattal kapcsolatos tájékoztatása és támogatása a kisgyermeknevelők elmondásai alapján több szinten és formában valósulhat meg:

1. Egyéni beszélgetés a szülő és a kisgyermeknevelő között.
2. Szülőcsoportos beszélgetés, amely lehetőséget ad a tapasztalatcserére, a közös gondolkodásra és a szülői önreflexióra.
3. A védőnő, mint a családokkal rendszeresen kapcsolatban álló egészségügyi szakember kiemelt szerepet játszhat a prevencióban és a szülők tájékoztatásában.
4. A megkérdezett kisgyermeknevelők közül többen kiemelik, hogy fontos lenne olyan szülői fórumok szervezése, ahol különböző szakterületek képviselői (például pszichológusok, gyermekorvosok, pedagógusok és digitális neveléssel foglalkozó szakértők) közérthető módon, de tudományos megalapozottsággal, ok-okozati összefüggések bemutatásával ismertetik a digitális eszközhasználat kisgyermekekre gyakorolt hatásait.

A megkérdezett kisgyermeknevelők tisztában vannak saját szakmai kompetenciahatáraikkal. Hangsúlyozzák a tapintatos kommunikáció jelentőségét: tanácsot kizárólag kérésre adnak, és azt is ajánlásként. Nem mindenki érzi magát kompetensnek, hogy közvetlenül beleszóljon a család digitális eszközhasználati szokásaiba, inkább szülőcsoportos beszélgetésekkel befolyásolnák a szülők digitális eszközhasználattal kapcsolatos nézeteit.

A kisgyermeknevelők számára sajátos helyzetüknél fogva láthatóvá válik a gyermekeken keresztül a családi digitális kultúra is. Ők azok, akik a szülő felé jelezhetik a gyermek viselkedésében megjelenő hatásokat. A kisgyermeknevelők feladata lehet pl. egy konkrét gyermekekkel kapcsolatos megfigyeléseik során a reflektív visszajelzés (nem ítélezés), ahol a gyermek viselkedésének bemutatásán keresztül lehetőség nyílik a szülőkkel közös gondolkodásra a digitális szokások hatásairól.

Mi nem szólhatunk bele az ő családi életükbe kérés nélkül, ha tanácsot kér, akkor segíthetünk. Ha bármit tapasztalunk a bölcsődében, akkor is finoman kell megkérdezni, hogy mitől lehet, ő mondja ki, hogy lehet, hogy ettől. Nekik kell rájönni. Én a csoportomban azt tapasztalom, hogy minőségi időt töltenek a szülők a gyerekekkel, és rengeteg tudással rendelkeznek, sokat foglalkoznak velük, ámulok-bámulok milyen mesekönyveik vannak.

A konduktortól hallottam, hogy mondta a szülőnek, hogy a gyerek ne nézen mesét, de ő egy olyan szakember, akinek ehhez szerintem van joga. Nekem nincs olyan kompetenciám, mert mért mondhatnám én azt.

Azt el tudom képzelni, hogy egy szülőcsoportoson adjunk erről tanácsadást, de elmondani, nyomatékosítani is azt, hogy ez ajánlás, és ne érezzék, hogy mi ebbe beleszólunk, minősítjük őket.

Javasoltuk, hogy ne használják az eszközöket. Sokszor azt érzem, hogy mi nem vagyunk kompetensek ebben a témában.

Diszkusszió

A kutatási eredmények értelmezése során figyelembe kellett vennünk a kutatás keresztmetszeti és feltáró jellegéből adódó módszertani korlátokat. A vizsgálat egyfajta „pillanatfelvételt” nyújt az Újbudai Bölcsődei Intézményekbe járó gyermekek eszközhasználati szokásairól, valamint a szülői és kisgyermeknevelői attitűdökről (Babbie, 2003). Kiemelendő, hogy a kutatás keresztmetszeti, feltáró jellege korlátozza az ok-okozati összefüggések feltárását, például nem dönthető el egyértelműen, hogy a digitális eszközök étkezés közbeni használata okozza-e a gyermek figyelmi nehézségeit a bölcsődében, vagy éppen a figyelem fenntartásának nehézsége vezet ahhoz, hogy a szülők otthon képernyővel kötik le a gyermeket az étkezés során (Wang & Cheng, 2020). A feltáró jelleg és a nem reprezentatív mintavétel miatt az eredmények nem általánosíthatóak a teljes hazai bölcsődés korosztályra (Majoros, 2004). A szülői kérdőívek eredményeit befolyásolhatja, hogy a szülők nem mindig pontosan emlékeznek vissza a gyermekük digitális eszközhasználatára, valamint hajlamosak lehetnek a válaszokat a társadalmi elvárásoknak megfelelően alakítani. Ezek a jelenségek – a retrospektív torzítás és a társas

megfelelési igény – a keresztmetszeti önbevallásos módszerek természetes korlátai (Setia, 2016).

A kutatás során gyűjtött szociodemográfiai adatok – szülői iskolai végzettség és a testvérek száma – befolyásoló tényezőként jelenhetnek meg a digitális eszközhasználat szabályozásában. Mivel jelen kutatás nem vállalkozott ezen összefüggések statisztikai elemzésére, e tényezők részletes vizsgálata további kutatások irányát jelölheti ki.

Jelen kutatásban nem vizsgáltuk, így további releváns kutatási irányt jelenthet a szülői nézetek differenciáltabb vizsgálata, különös tekintettel az anyák és apák attitűdjeinek összehasonlítása a kisgyermekkori digitális eszközhasználat vonatkozásában. Érdeemes lenne feltárni, hogy a két szülői szerep között milyen hasonlóságok és különbségek figyelhetők meg a digitális eszközhasználat megítélésében, a szabályozási stratégiákban.

A szülői kérdőívek és a kisgyermeknevelői fókuszcsoportos interjúk eredményei konzisztensen jelzik a digitális eszközhasználat korai megjelenését és alapvetően passzív, képernyőalapú jellegét, amely többnyire felnőtt jelenléthez kötött. Ugyanakkor a kisgyermeknevelői tapasztalatok arra utalnak, hogy a szülői önbeszámolókhöz képest a mindennapi gyakorlatban az eszközhasználat kevésbé szabályozott és nagyobb mértékű lehet.

Miközben a szülők többsége tudatos szabályozási stratégiákat alkalmaz (pl. időkorlát, tartalomszűrés, közös használat), attitűdjeik a hasznosság és a károság megítélésében jelentősen megoszlanak, és gyakran aggodalommal terheltek. A témában való tájékozódás ellenére a szabályozás a mindennapi gyakorlatban sok esetben szituatív és rugalmas, nem minden esetben következetesen érvényesül. A kisgyermeknevelői beszámolók tovább árnyalják ezt a képet: egyrészt megerősítik a szélsőséges szülői attitűdök jelenlétét (teljes tiltás vs. kevésbé kontrollált használat), másrészt rámutatnak arra, hogy a digitális eszközök gyakran problémamegoldó funkciót töltenek be a családok életében. Az, hogy a kisgyermeknevelők ritkán találkoznak világosan megfogalmazott és következetesen alkalmazott szabályrendszerekkel, arra utalhat, hogy a szabályozás jelenléte ellenére annak keretei sok esetben nem tudatosan kialakítottak és nem világosan megfogalmazottak, hanem inkább implicit módon működnek. A szabályok hiánya vagy esetlegessége mögött nemcsak információhiány, hanem a társadalmi normák alakuló jellege, valamint a szülők saját digitális eszközhasználatával kapcsolatos reflexió hiánya is állhat. A kisgyermeknevelők szerepe kulcsfontosságú lehet abban, hogy közvetítőként hozzájáruljanak a tudatosabb digitális nevelési gyakorlat elterjedéséhez.

A szülők a digitális eszközhasználatához elsősorban mindennapi működést támogató nevelési célokat társítanak, mint a gyermek figyelmének lekötése, megnyugtatósa vagy a családi tevékenységek gördülékenyebbé tétele. Bár megjelennek szórakoztató, közös élményeket nyújtó és kisebb arányban fejlesztő célok is, ahogy azt már említettük a digitális eszközhasználat valójában rugalmas, helyzetfüggő és gyakran a család aktuális szükségleteihez

igazodó jelenség, melyben a gyakorlati megfontolások meghatározó szerepet kapnak. A kisgyermeknevelők észrevételei is alátámasztják a szülői kérdőívekből nyert megállapításainkat: az eszközhasználat gyakran olyan, a szülő–gyermek interakció szempontjából fontos helyzetekben jelenik meg (öltözködés, elválás, újratalálkozás), ahol a gyermek számára kiemelten fontos lenne a szülői jelenlét és érzelmi támogatás.

Az eredmények alapján a szülők a digitális eszközhasználathoz egyrészt számos pozitív fejlődési hatást tulajdonítanak – különösen a kognitív, nyelvi és bizonyos szociális készségek terén –, másrészt negatív hatásokról is beszámolnak. Ugyanakkor hangsúlyozandó, hogy jelen írásban ismertetett megállapítások elsősorban szülői és kisgyermeknevelői percepciókon alapulnak, így nem teszik lehetővé oksági összefüggések azonosítását. Különösen a pozitív, fejlesztő hatások esetében nem eldönthető, hogy a megfigyelt változások a digitális eszközhasználat következményei, vagy inkább egybeesik a gyermeknél amúgy is bekövetkező érési folyamattal. Ezzel szemben a viselkedési és érzelmi reakciók – különösen a képernyőhasználat megszakítását követően – közvetlenebb összefüggést mutathatnak a digitális eszközhasználattal, amit a szülői és kisgyermeknevelői beszámolók közötti konzisztencia is alátámaszt.

A kisgyermeknevelők beszámolója arra utalnak, hogy a szülők nem csupán döntéseket hoznak az eszközhasználattal kapcsolatban, hanem ezeket a döntéseket érzelmileg is erősen megélik. A bűntudat, a szégyen vagy az elbizonytalanodás is megjelenik. Ugyanakkor a kisgyermeknevelők narratíváiban megjelennek olyan szülői elképzelések is, amelyek az eszközök tanulási lehetőségeire építenek. Ezekben az esetekben az eszközhasználat céltudatos, és a szülők az eszközt a fejlődés támogatásának eszközeként értelmezik. Összességében az eredmények azt is sugallják, hogy a digitális eszközhasználat során a szülők ezen keresztül saját kompetenciájukat, felelősségüket és „jó szülővé” válásukat is értelmezik. Ennek fényében különösen fontos lehet olyan szakmai támogatás a kisgyermeknevelők részéről, amely teret ad a szülői dilemmák megosztásának, és segíti a bűntudat csökkentését, valamint a reflektív, tudatosan alakított eszközhasználati gyakorlat kialakítását.

Az eredményeink alapján a gyakori, passzív képernyőhasználat összefüggésbe hozható a játék és az étkezés területén megfigyelhető sajátosságokkal. A kisgyermeknevelők tapasztalatai szerint a sok digitális tartalmat fogyasztó gyermekek nehezebben merülnek el az önálló, kreatív játékban, gyakrabban igényelnek külső ingereket, és figyelmük könnyebben elterelődik. Hasonló mintázatok jelennek meg az étkezési helyzetekben is: azok a gyermekek, akik otthon képernyőhöz kötötten étkeznek, a bölcsődében nehezebben tudják fenntartani figyelmüket, gyakrabban keresnek plusz ingereket. Ez az eredmény összhangban áll nemzetközi szakirodalmakkal, amelyek szerint a tartós, passzív képernyőhasználat csökkentheti a kisgyermek figyelmének fenntartását és önszabályozó képességét, valamint háttérbe szoríthatja a szabad játékot vagy a közös étkezést, amelyek a gyermek fejlődése szempontjából

kulcsfontosságúak (McArthur, Tough, & Madigan, 2022; Dy et al., 2023). Ugyanakkor az eredményeink azt is jelzik, hogy a strukturált, kiszámítható keretek között működő bölcsődei környezet képes ellensúlyozni ezeket a hatásokat.

A kisgyermeknevelők digitális eszközhasználattal kapcsolatos attitűdjei két irányt tükröznek. Egyrészt megjelenik egy zéró használatot támogató álláspont, amely elsősorban a korai idegrendszeri fejlődés védelmére és a személyes interakciók elsődlegességére helyezi a hangsúlyt, másrészt kirajzolódik egy másik megközelítés: a digitális eszközök elkerülhetetlenségét elfogadva a tudatos, korlátozott és szülői jelenléttel kísért használat. Mindkét álláspont közös elemei ugyanakkor a kisgyermekkorai közvetlen tapasztalatszerzés, a szabad játék és a személyes kapcsolatok kiemelt jelentőségének hangsúlyozása.

Az eredményeink arra világítanak rá, hogy a kisgyermeknevelők reflektálnak saját szakmai szerepük határaitra a digitális eszközhasználat kérdésében. A visszafogott, tapintatos kommunikáció hangsúlyozása arra utal, hogy a családi autonómia tiszteletben tartása elsődleges szempont, és a pedagógusok inkább partneri, semmint irányító szerepben tekintenek magukra. Ez az eredmény az intézmény- és bölcsődevezetés számára is kiemelt jelentőségű: feladatuk lehet, hogy erősítsék a kisgyermeknevelők tudatos szakmai szerepét a digitális eszközhasználat hatásainak közvetítésében, és erősítsék bennük azt, hogy ezt a feladatot megfelelő keretek között vállalják. Tehát a kisgyermeknevelők szerepe kettős: miközben óvatosan kerülnek a családi döntések közvetlen befolyásolását, kulcsfontosságú feladatuk van a digitális eszközhasználat hatásainak közvetítésében és a szülők reflektív gondolkodásának támogatásában.

A kutatás eredményei megerősítik, hogy a bölcsődés korú gyermekek digitális eszközhasználatára összetett jelenség, amelyet nem csupán a képernyő előtt töltött idő mennyisége, hanem a használat kontextusa, a szülői jelenlét és a digitális tartalom jellege is meghatároz. Ez összhangban áll az itt bemutatott nemzetközi irányelvekkel és nemzetközi szakirodalmak megállapításaival, amelyek szerint a digitális eszközhasználat hatásainak értelmezésében a minőségi tényezők kiemelt szerepet játszanak (World Health Organization, 2019; AAP Council on Communications and Media, 2016; Morawska et al., 2023; Radesky et al., 2020, 2022; UNICEF, 2025).

Konklúzió

Már nem csupán eszközök, melyeket előveszünk egy-egy konkrét feladat kapcsán, hanem „társunkká” váltak. Jelenlétük hatással van a figyelmünkre, önkéntelenül szabályozzuk általuk az idegrendszerünket, folyamatos jelenlétük alakítja a belső világunkat. A felnőttek többsége – különböző mértékben és módon – de „függ” – tág értelemben véve – az eszközeitől. A szülői szerep, a szülőség terepe sem tud maradéktalanul mentesülni a hatásoktól.

Sok felnőtt is a digitális tartalmak révén nyugszik meg, tereli el a figyelmét vagy egyszerűen kénytelen figyelmet fordítani arra, hogy mi van a képernyőjén. Az interjúkból kiderül, hogy ennek a szinte állandó, olykor kényszerű digitális jelenlétnek egyik következménye lehet, hogy a szülői reakciók gyakran maguk is közvetett módon digitális szabályozáshoz kötődnek – például, amikor a gyermek feszültségét is digitális tartalommal próbálják oldani. A gyermekek nemcsak a szülő viselkedését modellezzik, hanem azt a mintát is megismerik, hogy a digitális eszköz a megnyugvás vagy a szabályozás forrása. Fontos a digitális eszközök használata közben létrejövő figyelemmegosztásra, vagy töredezettségre is gondolnunk a szülői jelenlét kapcsán. A kisgyermeknevelők elmondják, hogy tapasztalatuk szerint a szülők próbálnak jelen lenni párhuzamosan a gyermek számára és közben kezelni a folyton áradó digitális impulzusokat. Ez azt eredményezheti, hogy a gyermek időről-időre csak részlegesen tapasztalhatja meg a szülő jelenlétét, ami hosszú távon hatással lehet akár a kapcsolatra, vagy/és az önszabályozás fejlődésére.

Az eredmények összességében arra irányítják a figyelmet, hogy a bölcsőde sajátos, digitális ingerektől mentes közege kiemelt jelentőséggel bír a kisgyermek fejlődése szempontjából, valamint hogy a kisgyermeknevelők pedagógiai szerepvállalása kulcsfontosságú a szülők szemléletformálásában és támogatásában a digitális eszközhasználattal kapcsolatban.

A bölcsőde, mint digitális eszközöktől mentes környezet a digitális ingerek teljes kizárásával olyan hatást gyakorol a gyermekekre, ahol megnyugodhat az idegrendszer, kiegyensúlyozottabbá válhat a kisgyermek és a szülők számára is érezhetővé válik, hogy a gyermekek digitális eszközök nélkül is jól érzik magukat. A kisgyermeknek olyan környezetet tapasztalhatnak meg, ahol a figyelem, a kapcsolódás, a gondozás személyes jelenlétén, testi kontaktuson és közös élményeken alapul. A bölcsőde egy szünetet jelent, kikapcsolást (kikapcsolódást) biztosít a digitális térből. Olyan alternatív tapasztalatokat biztosít a gyermekek számára, ahol a kapcsolódás, a játék, a szabályozás eszközök nélkül történik. A gyermekek számára itt lehetőség nyílik megtapasztalni a felnőttek osztatlan figyelmét és a felnőtteket digitális eszközhasználat nélkül. A kisgyermeknevelők elmondják, hogy a kisgyermekek élvezik és keresik az analóg történeteket: a valódi tárgyak felfedezését, a mesélt mesét, a testi jelenlétet, a figyelmet és a kapcsolódást. Úgy tűnik nem „digitális lényként” születünk, hanem kapcsolatra hangoltan. A gyermekek szükséglete még mindig a valós, élő, emberi interakció.

A kisgyermeknevelőknek lehetősége van a szülőket támogatni abban, hogy reflektíven gondolkodhassanak a család digitális szokásairól. Felhívhatják a figyelmet arra, hogy a digitális eszközök nem csupán „semleges” tárgyak, hanem a gyermek fejlődését alapvetően befolyásoló tényezők. Az a tapasztalatunk a kisgyermeknevelőkkel való beszélgetés nyomán, hogy a digitális eszközhasználat kérdése a bölcsődés korú gyermekek esetében már nem csupán azt jelenti, hogy mit, mikor és mennyit fogyasszanak a digitális tartalmakból. A hangsúly egyre inkább arra a szülői jelenlétre tevődik át,

amely a digitális térrel átszőtt mindennapokban formálódik. A szülő eszköz-használati szokásai, a digitális térben való „benne élése”, úgy tűnik, közvetlenül befolyásolja a gyermek számára érzékelhető szülői jelenlét minőségét. A jövőbeni szülőkkel való gondolkodás fókuszában a saját digitális szokások, a jelenlét és a figyelem kérdései lehetnek.

Irodalom

- AAP Council on Communications and Media. (2016). Media and Young Minds. *Pediatrics*, 138(5). <https://doi.org/10.1542/peds.2016-2591>
- Babbie, E. (2003). *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Balassi Kiadó.
- Barr, R., & Linebarger, D. (2017). *Media exposure during infancy and early childhood*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-45102-2>
- Bethesda Gyermekkorház (2024). *Képernyő helyett kapcsolat! 30+8 ötlet 0–4 éves korú gyermekek szüleinek az offline gyermekkorhoz*. https://www.bethesda.hu/wp-content/uploads/2025/08/kepernyo_helyett_kapcsolat.pdf (2025. 08. 12.)
- Bloor, M., Frankland, J., Thomas, M., & Robson, K. (2002). *Focus groups in social research* (2nd ed.). Sage. <https://doi.org/10.4135/9781849209175>
- Canadian Paediatric Society. (2019). Digital media: Promoting healthy screen use in school-aged children and adolescents. *Paediatrics & Child Health*, 24(5), 321–334. <https://doi.org/10.1093/pch/pxz095>
- Dy, A. B. C., Dy, A. B. C., & Santos, S. K. (2023). Measuring effects of screen time on the development of children in the Philippines: A cross-sectional study. *BMC Public Health*, 23, 1261. <https://doi.org/10.1186/s12889-023-16188-4>
- Eysenck, M. W., & Keane, M. T. (2015). *Cognitive Psychology: A Student's Handbook* (7th ed.). Psychology Press. <https://doi.org/10.4324/9781315778006>
- Farkas, P., Schreindorfer, L. A., Szabó, G., Varga, Gy. & Rausch, A. (2021). Digitális eszközhasználati szokások vizsgálata bölcsődés gyermekek és családjaik körében – Szülők kikérdezése a pandémia idején. *Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat*, 9(2), 354–377. <https://doi.org/10.31074/gyntf.2021.2.354.377>
- Glaser, B. G. (1992). *Basics of Grounded Theory Analysis*. Sociology Press.
- Király, G., Dén-Nagy I., Géring, Zs. & Nagy, B. (2014). Kevert módszertani megközelítések. Elméleti és módszertani alapok. *Kultúra és Közösség*, 5(2), 95–104. Corvinus kutatások. <http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/1895/> (2025. 08. 12.)
- Klenke, K. (2008). *Qualitative Research in the Study of Leadership*. Emerald Group.
- Koscsóné Kolkopf, J., & Kiss, H. (2020). „Digitális Honfoglalás” avagy 0–3 évesek a digitális világban: A 0–3 éves gyermekek otthoni okoseszköz-használata Józsefvárosban. *Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat*, 8(2), 202–218. <https://doi.org/10.31074/gyntf.2020.2.202.218>
- Krippendorff, K. (2012). *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology* (3rd ed.). Sage Publications.

- Kucsera, Cs. (2008). Megalapozott elmélet: egy módszertan fejlődéstörténete. *Szociológiai Szemle*, 3, 92–108.
- Liszskai-Peres, K., & Konok, V. (2022). A digitális bennszülöttek nyomában. Bemutatkozik az ELTE Alfa Generáció Labor. *Anyanyelv-pedagógia* 15(4), 153–157. <https://doi.org/10.21030/anyp.2022.4.10>
- Majoros P. (2004). *A kutatómódszertan alapjai*. Perfekt Kiadó.
- McArthur, B. A., Tough, S., & Madigan, S. (2022). Screen time and developmental and behavioral outcomes for preschool children. *Pediatric Research*, 91(6), 1616–1621. <https://doi.org/10.1038/s41390-021-01572-w>
- Mitev, A. Z. (2012). Grounded theory, a kvalitatív kutatás klasszikus mérföldköve. *Vezetéstudomány*, 43(1), 17–30. <https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2012.01.02>
- Mitev, A. (2015). Grounded Theory. In Horváth, D. & Mitev, A., *Alternatív kvalitatív kutatási kézikönyv* (pp. 85–126). Alinea Kiadó. <https://moderniskola.hu/2019/02/digitalis-honfoglalas-es-enekszo-a-bolcsodeben/> (2025. 09. 22.)
- Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság (2018). *A három éven aluli gyermekek médiahasználati szokásai*. https://nmhh.hu/cikk/195598/A_harom_even_aluli_gyermekek_mediahasznalati_szokasai (2025. 08. 12.)
- Radesky, J. S., Reid Chassiakos, J., Ameenuddin, N., Navsaria, D., & Council on Communication and Media (2020). Digital media and early childhood. *Pediatrics*. 146 (1):e20193518. <https://doi.org/10.1542/peds.2020-1681>
- Radesky, J. S., et al. (2022). Video-Sharing Platform Viewing Among Preschool-Aged Children: Differences by Child Characteristics and Contextual Factors. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*. 2(4), 230–236. <https://doi.org/10.1089/cyber.2021.0235>
- Sántha, K. (2020). Abdukció a kvalitatív tartalomelemzésben. *Neveléstudomány*, 2, 26–36. <https://doi.org/10.21549/NTNY.29.2020.2.2>
- Setia, M. S. (2016). Methodology Series Module 3: Cross-sectional Studies. *Indian Journal of Dermatology*, 61(3), 261–264. <https://doi.org/10.4103/0019-5154.182410>
- Szabolcs, É. (2001). *Kvalitatív kutatási metodológia a pedagógiában*. Műszaki Könyvkiadó.
- UNICEF. (2025). *Childhood in a Digital World: Understanding the impacts of digital experiences on young children*. UNICEF Office of Research – Innocenti.
- Vicsek, L. (2004). *Kvalitatív kutatómódszertan a társadalomtudományokban*. Osiris Kiadó.
- Wang, X., & Cheng, Z. (2020). Cross-Sectional Studies: Strengths, Weaknesses and Recommendations. *Chest Journal*, 158, S65–S71. <https://doi.org/10.1016/j.chest.2020.03.012>
- WHO (2019). *To grow up healthy, children need to sit less and play more*. <https://www.who.int/news-room/detail/24-04-2019-to-grow-up-healthy-children-need-to-sit-less-and-play-more> (2025. 08. 12.)

What do adults see? – Parents and early childhood educators’ experiences of digital device use by children up to three years old

The spread of digital technology is one of the most significant social processes of our time, with its impact already observable in the infant and toddler age group. Our practical experiences, which served as the starting point for this research, highlighted that digital device use among children aged up to three is an increasingly urgent, complex, and multifaceted phenomenon that requires professional and societal attention. The aim of this research was to explore parents’ experiences, views and attitudes to the use of digital devices by children attending Újbudai Bölcsődei Intézmények, as well as the professional experiences and insights of early childhood educators regarding the use of digital devices by children attending our nurseries. The study was based on a mixed methodological approach: a questionnaire survey was conducted among parents, while focus group interviews were conducted among early childhood educators. The research employed a mixed-methods approach: a questionnaire survey was conducted among parents, while focus group interviews were held with early childhood educators. The analysis was carried out within the methodological framework of Grounded Theory, following Glaser’s (1992) coding logic, using Atlas.ti software. Our analysis does not seek to compare the views of the two groups—parents and early childhood educators—but rather to provide a more nuanced understanding of the forms of digital device use in early childhood (ages 0–3), the underlying parental and professional attitudes, and the challenges and dilemmas that arise in everyday practice. Our results show that digital device use among nursery-aged children begins at a very early age, primarily in the form of passive content consumption, and is mostly associated with screen-based visual experiences. Our findings highlight the complex and ambivalent perceptions of early childhood digital device use and the importance of conscious, parentally controlled use. Our research may contribute to a deeper understanding of early childhood digital device use and so enrich professional discourse.

Keywords:

digital device use by nursery-aged children, parental attitudes, professional experience of early childhood educators, grounded theory, qualitative content analysis